

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

АВРОПА ИНСАН ЩЦГЦГЛАРЫ МЯЦКЯМЯСИ
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

БИРИНЪИ БЮЛМЯ

ЛАВЕНТС ЛАТВИЙАЙА ГАРШЫ ИШ

(58442/00 САЙЛЫ ЯРИЗЯ)

ГЯРАР

СТРАСБУРГ

28 НОЙАБР 2002

ГЯТИ ГЯРАР

28/02/2003

Бу йцкфк Конвенсийанын 44-ъц маддяситит 2-си шцтви шдц мцяййянляшмиш шяртлярля гцввяйя миньяък. Йцкфкф формал дцзялишыяр едиля биляр.

Лавентс Латвийайа гашы иш цзя,

Авропа Инсан Рцгуглары Мящкямси (биринги шюбя) ашабыдакы тяркибдя

Сядр ъ-и Ъ.Л.Розакис,

Щакимляр х-ь Ф.Тулкемс,

ъ-и Э.Бонелло,

ъ-и П.Лорензен,

х-ь Н.Важич,

ъ-и Р.Маруст,

ъ-и В.Заэреблекски,

вя Катиб ъ-и М.С.Нилсонгт иштиракы иля 7 нойабр 2002-ъи илдя мцшавиря кечиряряк щямин тарихдя гябул едилмиш ашабыдакы гярары елан едир.

Мящкямя шскффез

1. Мящкямя ишинин ясасыны Лфемшнф Республикасынын вятяндашы ъанаб Александрс Лавентсин «Шнсан Щцгугларытэт вя Яыфы Азадлыгдфкэт Мцдафияси Лонвенсийасы»нын 34-ъц маддясиня шыештфв увцкцл, 2000-ъи ил 1 ийунда Авропа Мящкямясиня тягдим етдийи Лфемшнф Республикасына гаршы яризяси тяшкил едир.
2. Яризячи мящкямя гаршысында Лондонда (Бирляшмиш Краллыг) фяалийят эюстярян ыщдшышешк (вякил) ъ-б С.Эросз тяряфиндян тямсил олунуб. Лфемшнф щюкумяти ися юз мцвяккили х-м К.Малиновска тяряфиндян тямсил олунуб.
3. Яризячи она гаршы иряли сцрцлмцш ъинайят иттищамынэ фкфжвэкфт мящкямя тяряфиндят азадлыг вя тохунулмазлыг щцгугунун вя Ъинайят Просессуал Мяъяллясинин мцддяаларынын кобуд шыкилдя позулмасыны иддиа едиб. О, щямчинин юзцнцн ибтидаи щябсдя сахланма вя еляъя дя щяддян артыг узанан истинтаг мцддятиндян, щябсдя ганунсуз сахланмасына етибарлы мящкямя нязарятинин олмамасындан, тягсирсиз олмасы щаггында иддиа иряли сцрмяк щцгугунун гядян позулмасындан, аилясиня гаршы едиян мцдахилядян вя нфяэшмаг щцгугунун гядян позулмасындан шикайят едиб.
4. Шикайят яризяси бахылмаг цццн Мящкямянин икинги шюбясиня верилиб (Регламентин 52-сш маддяштшт 1-сш ицтвш). Бунун ясасында ися бахаъаг шюбя Регламентин 26-ъы маддяситшт 1-сш ицтвштц уйбун олараг тяшкил едилиб (Лщтмутышнфтэт 27-сш ъфввцыштшт 1-сш ицтвш). Лфемшнфтэ тямсил едян щаким М.Е.Левитс юз намизядлийини эери эютцрдцйцндын, Щюкумят онун йериня мящкямя иъластарында иштирак етмяк цццн Естонийаны тямсил едян щаким с-и Р.Марусту ецншт

верэиларинин нфкэвфт чохуну, йа да 80 миллион лат даяриндя (тяхминян 139 миллион авро) ямлакын ихтийарыны Москвада йерляшян рус банкына эцзяштя эдиб, о да явзиндя юдяниши Русийа щюкумятинин истиграз вярязяляри иля юдямяйи ющдясиня эютцрцб. Беяликля, прокурорун фикринья йалныз 2008-ъи илдя тяляб олунаъаг бу истиграз вярязядцкшнин реал даяри онларын номинал даяринин йалныз 29%-ни тяшкил едирди. Прокурор бурадан бея нятиъаяя эялир ки, тягсирляндирилян шахс гясдян бу ырц шяркят едиб ки, латыш дювляти вя кредиторлар цццн верилмиш мябляын йерини долдурмаг мцмкцн олмасын.

Прокурорун фикринья, тягсирляндирилян шахсин цыцддцкш щадисялярин баш вердийи дюврдя гцввядя олан кечмиш Ёйнайят Мяъяллясинин 64-ъц маддясиля ыфищцефо лшыш йшнъецдцнвшкшдц мц 12 иллик шыбс ызасына мящкум олуна билярди.

10. 1995-ъи ил 1 ийунда Баш Прокурорлуъун истинтагэ фкфжвэкфт зрокурору тягсирляндирилян шахси саботажа башчылыгда щцбщяли щесаб едяряк ону юз сечдийи вякилиншт иштиракы иля диндириб. 1995-ъи ил 16 ийундан 14 ийула гядяр цряк аьрыларындан язиййят чякян тягсирляндирилян шахс хястяханайа йерляшдирилдийиндян щеч бир диндирилмя апарылмайыб.

11. 28 ийун 1995-ъи ил тарихли гярара ясаян Хцсуси Ящямиййятли Ишляр цзря Истинтаг Шюбясинин баш прокурору тягсирляндирилян шахси саботажа башчылыгда иттищам едиб.

1995-ъи ил 31 май тарихли гярарда иряли сцрцлмщш иттищамлардан ифжйф прокурор ялавя едиб ки, тягсирляндирилян шахс банкын Нязарят Шурасынын президенти кими фяалиййятиндя банкын сабитлийи вя инкишафы имиъини йаратмаг вя чохла сайда физики вя щцгуги шахсляри юз яманятлярини банка йатырмаъа сцди етмяк мягсядиля сахта ямяляр тюрядиб. Беяликля, прокурорун фикринья, тягсирляндирилян шахс щийляэярликля латыш щюкумяти вя Латвийа банкы йанында дезозит тяминатына наил олуб. Бундан башга о, банкын бцццн ямлакыны эиров гойуб. Бундан прокурор бея нятиъаяя эялир ки, тягсирляндирилян шахс ялиндян эяляни едиб ки, 200 000 депозитора 160 миллион латлыг (тяхминян 227 миллион Авро) боръларыны гайтармаг мцмкцн олмасын. Еляъя дя хариъи бир дювлятя стратежи ящямиййятли мялуматлар ютцрцлцб.

12. Тягсирляндирилян шахс *dərhəl məcəzəyə alınması haqqında məlumatlandırılmışdır. Daha sonra ittiham* актына *iqtisadi və bank vergisi və qanunsuz silah saxlanması dair daha dərd cənaətlər maddəsi* ялавя олунуб.

Sonra daha iki başqa şahs məbahisəyə səbəb olmuş bankın Prezidenti с-и T.Fremanis və onun inzibətçisi с-и A.Lidums eyni cənaətlər işi çərçivəsində birgə ittihamla cəlb olunub. Beləliklə, onlar da тягсирляндирилян шахсін cənaətlər yoldaşları olublar.

13. Prokurorun xahishi ilia 1995-ci il tarixli ymrya yasasyn, Riqa shyahyag myrkязи dairяsinin birinci dягысяli myhkяmя hakimi tyagcиpляндиpилян шяхсiн ibtidaи hяbsя сяlb olunmasы haqда ямр вериб. Анъаг буна бахмайараг хястяханайа йерляшдиpидийиндян тыгсирляндиpилян шяхс йалныз 1995-ъи ил 14 ийулда шыбс олунуб.

2. Прокурорлуг тяряфиндян ишин арашдыpылмасы яряфясиндя тыгсирляндиpилян шяхсин ибтидаи шыбс мцддятинин узадылмасы

14. Тыгсирляндиpилян шяхсин ики ай цццн нязрдя тутулан ибтидаи шыбс мцддяти Myркязи Даиря Myщкямяси щакиминин 1995-ъи ил 28 август, 28 октйабр, 21 декабр, 1996-ъы ил 15 феврал, 22 апрел, 25 ийун, 26 август вя 22 октйабр тарихли ямрляри иля ардыъыл сурятдя 1996-ъы ил 28 нойабра гядяр узадылыб. Бцццн бу ямрляр тыгсирляндиpилян шяхс азад олунарса, ишин истинтагыны гясдян цтпцддццл тыщцкясиня ясасланыб.

1995-ъи ил 28 август вя 1996-ъы ил 22 апрел ямрляриня гаршы етираз олараг тыгсирляндиpилян шяхс мящкямяйя шикайят яpизяси иля мцраъият едиб. Myщкямя бу яpизяляря мцвафиг сурятдя 1995-ъи ил 11 сентйабр вя 1996-ъы ил 28 май тарихли ямрцкцц рядд ъавабы вериб. 1995-ъи ил 28 октйабр тарихли гярарын йериня йетиpилмясиня гаршы иряли сцрцлмщш етираза эялдикдя ися биринъи дяряъяли щаким ону тямин етмяйиб.

15. 1995-ъи ил 1 ийундан 1996-ъы ил 13 сентйабра гядяр тыгсирляндиpилян шяхс прокурор тяряфиндян 15 дяфя диндиpилиб. Паралел олараг тыгсирляндиpилян шяхсдц бирэя иттищам едилян даща шлш няфяр ъинайят йолдашы вя чохлу сайда шацидляр дя диндиpилиб. 1996-ъы ил 23 сентйабрдан 28 октйабра гядяр тыгсирляндиpилян шяхс хястяханайа йерляшдиpилиб, сонра йенидян шыбся гайтарылыб.

16. 1996-ъы ил 30 октйабрда Баш прокурорлуъун Хцсуси Ящямийятли Ишляр Истинтаг Шюбясинин баш прокурору тыгсирляндиpилян шяхся гаршы сон иттищам актыны тыгдим едиб. Сонрадан бу гярар она таныш олмаг цццн верилиб. 1996-ъы ил 19 нойабр тарихли гярара эюря тыгсирляндиpилян шяхсдян щюкмц охуйуб нятиъя чыхармаг тыляб олунурду. Щямин эцнц прокурорлуг щяр бири ян азы 250 сящифядян ибарят 69 ъилдлик иш говлуъуну тыгсирляндиpилян шяхся тыгдим едиб. 1997-ъи ил 29 апрелдя тыгсирляндиpилян шяхс вя онун вякилляриндян бири говлугдфлэ сяндлярин охунушуну битиpибляр.

Бу арада, 1996-чы ил 9 декабрда тягсирляндирилян шахс языйят чакдийи дюш анэинасынын абырлашмасындан, еляъя дя буйряк функцийасынын позулмасындан 1997-чы ил мартын 9-на гядяр нязарят алтында хястяханайа йерляшдириб.

3. Мирлцмя мярцялясиндя тягсирляндирилян шахсин ибтидаи щябсдя сахланмасы мцддятинин узадылмасы

а) Мящкямя гаршысында ишин эери гайтарылмасы

17. 1997-чы ил 12 ийун тарихли ямря ясаян иши фкфжвэкфт зкщлгкщк мцзакиря олунмаг цццн иши Рига Экфяш Мящкямясиня эери гайтарыб. Бундан сонра тягсирляндирилян шахс Рига Экфяш Мящкямясиндя азад олунмасыны вя она башга бир гятимкан ецвишки тятбиг едилмясини хащиш едиб. Цкфяш Мящкямяыш ашаъыдакы сябляри ясас эятиряряк, 1997-чы ил 30 ийун тарихли ямря щазырлыг иъласында яризйя рядв ъавабы вериб:

(...) Тягсирляндирилян шахс Лавентся тятбиг олунан гятимкан ецвишкиня эялдикдя вя онун абыр ъинайятляр тюрятмяси фактыны нязря алсаг, гятимкан ецвишки кими онун щябсдя сахланмасына ясас вардыр. Онун сящятинин вязийяти гятимкан ецвишкинин дяйишдирилмясиня сябляб ола билмяз (...)

18. 1997-чы ил 13 октябрда Рига Экфяш Мящкямяси истинтаг иши ясасында арашдырмайа башлады.

б) Тягсирляндирилян шахсин ев дустабы увщдыщыщ вя щюкумят ъямдцкштшт ицнфтгфьццкш

19. 1997-чы ил 14 октябрда цкфяш мящкямяыш ищя даир иълас чаъырыб. Иълас яряфясиндя тягсирляндирилян шахс кяскин цряк тутмасы кечирмякля дярщал хястяханайа апарылыб. Еля щямин эцн Рига Экфяш Мящкямяси тягсирляндирилян шахсин щябсханада сахланылмасыны ев дустагылыы иля явиз едиб. Ямри иъра етмяк мягсядиля она мянзили тярк етмяк вя юз ъинайят йолдашлары иля ялагйя эирмяк гяти гадабан олунду. Тягсирляндирилян шахсин мянзили онун шахси тящлцкясизлийини тямин етмяк мягсядиля йенидян тящкил едилди вя бу мянзилдя онун бцтцн щярякятляриня даим эюз гоян ики няфяр полис тйин олунду.

Тягсирляндирилян шахсин ев дустабы сахланмасы 1998-чы ил 25 сентябра гядяр узадылды.

етмайиб. Беяликля, мяцкямя щесаб едир ки, тягсирляндирилян шахсин тящлцкясизлийини тямин етмяк, щяйат вя сящщятинин тящлцкядя галмамасы мягсядиля она тятбиг олунан гятимкан тядбири щябсдя сахланмагла явяз олунамалыдыр».

Иъласын сонунда тягсирляндирилян шахс Рига мяркязи щябсханасына эюндярилиб.

24. 1998-ъи ил 15 декабр, 1999-ъу ил 3 сентйабр вя 27 октйабр, 2000-ъи ил 24 феврал, 1 март, 30 март, 11 апрел вя 15 ийун тарихляриндя тягсирляндирилян шахс 1997-ъи ил октйабрын 16-да Рига цкфяш мяцкямяси гаршысында азад едилмяси хащиши иля мцраъият едиб вя бцтцн яризьялярия еля щямин эцн рядд ъавабы алыб.

2000-ъи ил 15 ийун тарихли сон ямр практик олагаг яввялки гярарларын мятни иля ейнилик тяшкил етдийиндян ейни дялилляря яасланырды:

«(...) Тягсирляндирилян шахся тятбиг олунан гятимкан тывбирштшт дяйишдирилмяси мясялясиня эялинъя, ъинайятин аьырлыьыны, тягсирляндирилян шахсин шахсийятини нязря алсаг, мяцкямя бея щесаб едир ки, щтг нутшвцт вцншжъцнц ясас йохдур.

Онун сящщятинин вязийятиня эялинъя, мяцкямяйя тягдим олунмуш щеч бир сяняд тягсирляндирилян шахсин сящщятиня эюря щябсдя сахланмамасы вя мяцкямя иъласларында иштирак етмямяси нятиъясиня эялмяйя имкан вермир».

25. Мяцкямя ишинин истинтаг мцддяти бир айдан артыг давам етдийи щалда тягсирляндирилян шахсялярин истинтаг заманы ибтидаи щябсдя сахланмаларына етираз олагаг апеллийасийа вермя щцгугларыны нязрядя тутан Латвийа Ђинайят Процессуал Мяъяллясинин йени мцддялары 1999-ъу ил апрелин 1-дя гцввяйя миндикдян сонра тягсирляндирилян шахс 27 октйабр 1999-ъу ил тарихли ямря етираз олагаг яризя иля мцраъият едиб. 27 ноябр 1999-ъу ил тарихли ямря Али Мяцкямянин сенаты юзцнцн бу ишдя сялащийяти чатмадыьыны елан едяряк рядд ъавабы вериб.

26. 2000-ъи ил 20 апрелдян ийунун 7-я кими тягсирляндирилян шахс щябсханадан кянарда бир хястяханада йерляшдирилиб. 2000-ъи ил 5 сентйабрда о, йенидян цряк тутмасы кечирдийиндян тяъили олагаг Рига мяркязи щябсханасынын хястяханасына апарылыб. Бу щябсханада она лазыми тибби йардымын эюстярилмяси мцмкцн олмадыьындан тягсирляндирилян шахс 2000-ъи ил сентйабрын 25-дя Рига щящяри 1 сайлы хястяханайа эятирилир вя нязарят алтында олан палатада йерляшдирилиб. 2000-ъи ил 25 октйабр вя 20 ноябрда тягсирляндирилян шахс башга бир хястяханайа кючцрцлцб.

д) Хястяханада галдыьы мцддятдя тягсирляндирилян шахся тятбиг олунан мящдудшннцелцр

27. Щябсханадан кянарда йерляшян тибб мцяссисяляриндя мцалиъя олундуъу мцддятдя тягсирляндирилян шахся хястяхана бинасыны тярк етмяк вя юз ъинайят йолдашлары иля ялагя сахламаг гадабан едилиб. Явзяиндя о, сярбяст олагаг аиля узвяри иля эюрцшя билирди. Онун щябсхана хястяханаларында олдуъу мцддятдя ися ону мцайиня едян щяким персоналындан башга щяр кяс йалныз щаким тяряфиндян иъазя алмалы иди. Вякилляр бу ъцр иъазяни ала билирдиляр, лакин аиляси ала билмязди. Тягсирляндирилян шахсшт ишдвшквшнштц эюря, щяр ъцр нфяэжьф она йасаг едилиб вя онун галдыбы палата вякиллярля эюрцщц заманы беля йанында галан ики няфяр силащлы полис тяряфиндян даим нязарятдя иди.

Б. Рига цкфяш мящкмясинин щакимляринц йфкжэ етиразлара вфшк фактлар

1. Щаким вя асессорларын илк вцац уешкфя увидьцыш рфййэत्वф

28. 1999-ъу ил йанварын 25-дя вя ийунун 18-дя тягсирляндирилян шахс мцвафиг сурятдя бу иши апаран Рига Якфяш Мящкмясинин коллеэийа президенти ханым И.Штеинертя вя бцтцвлцкдя х-м президент вя асессорлардан (иъласчы щакимлярдян) ибарят тяркибдя коллеэийайа гаршы ики етираз вериб. Щяр ики етираз рядд едилиб.

29. Мящкмясинин хащиси иля тибби улызукешт мящкмяйя тягсирляндирилян шахсин сящщяти иля баблы тягдим етдийи ряйдя онун юзцнц йаландан цряк хястяси кими эюстярмяси вурьуландыбы сябябиндян 1999-ъу ил 1 вя 3 сентйабрда тягсирляндирилян шахс тибби експертизанын ряйиня йенидян бахылмасы, бу ряйин гейри-объектив гиймятляндирилмяси тялябини иддиа едиб. Щямчинин о, Рига Якфяш Мящкмясиндян иш говлуъуна ялавя олунмуш, 1999-ъу ил 14 октйабр тарихли башга бир мялуматын йохланылмасыны хащис едиб. Ханым Штеинерт тягсирляндирилян шахся бу ъцр кцншт щеч бир вахт мукщдьцвшнщ щагда мялумат вериб вя она тягсирляндирилян шахс тяряфиндян тягдим олунан нцсхянин ися орижинал олмавъы сябябиндян бу сяндя бахылмасы тялябини рядд едиб. Анъаг буна бахмайараг 1999-ъу ил октйабрын 14-дя тягсирляндирилян шахсин вякилляри говлуг сяндляри арасында беля бир мялуматын мятнинин мювъуд олдуъуну фжлфкдфныбдфк. Буна эюря дя 1999-ъу ил 27 октйабрда тягсирляндирилян шахс х-м Штеинертин ящямиййятли бир сяндя эизлятмяси фактынын юзцнцн ачыг-ашкар ядалятсизликдян хябяр вердийи цццн, онун бу щярякятиня гаршы йени щикайят яризяси вериб. Еля щямин эцн юз намизядлийини эери эютцрян х-м Штеинертин йерини ики асессорлардан бири ханым З.Л юз хащиси иля тйин олунмасы щагда ямр вериб ки, бу да тягсирляндирилян шахсин щикайят яризясиня мцсбят ъаваб

кими гиймятляндириля биляр. Анъаг буна бахмайараг 1999-ъу ил декабр тарихли ямрля Али Мящкямянин Сенаты ишля баълы прокурорларын зиддийятли мювгеляриндян чыхыш едяряк, 27 октябрь тарихли ямри ашкарланмыш нюгсана эюря лявъ едяряк вя х-м Штеинертин етираз мясялясини йенидян Рига цкфяш мящкямясиня эюндяряряк дягиглящдириб ки, бу мясяля «башга бир ецкльшивц ейни мящкямя тяряфиндян» щялл едилсин. Сенат ишт фкфжвэвэкэдьфьэтвфт имтина гяларынын гяти олдуьуну вя щеч бир етираза, ня дя зиддийят цццн ясас олмадьыны вурьуланфт въвфашц ецкцаштшт фкйгьутештш тцяцкц фдьфныи.

2. Щакимин мятбуата вердийи ачыгламалар

30. 1999-ъу ил 4 вя 5 ноябрда «Лауку авизе» вя «Республика» эцндялик чыхан ики латыш гязетиндя ханым Штеинертин ишин рфддфкэтф даир бир журналистин вердийи суаллара ъаваблары дярь олунуб.

Суаллар ашаьыдакы кими ъавабландырылмышдыр:

«(...) Мцдафияншн щяля дя щакимя гаршы шикайят цкщяцыш мукьцл щцгугу вардыр. Мяним цццн бу артыг бешинъи дяфядир ки, тькрар олунур. Мян артыг буна алышмышам. Лавентсин вякилляри мяня етираз етмяк цццн щяр ъцр фцрсятдян истифадя едибляр. Вя мян баша дцщмцрям ня цццн (...).

Ишин истинтаг мцддятинин даим узадылмасы мцмкцн дейил. Яяр бунун цццн обьектив сябляляр варса, вахтын узадылмасы мцмкцндцр. Ямяк ганунверийилии бизя хястялийя пбкц вя иллик мязунийятя юычьфй щцгугуьуза тяминат верир. Яяр Лавентсин вякилляри вя онун ъинайят йолдашлары бу мящкямя ишинин тез бир заманда сурятляндирилмясиндя мараглы олсайдылар, алты вя йа йедди ай мцддятиня гуртара билярдик. Онлар мяндян ъанларыны гуртармаг истямясайдиляр, бу мцмкцн оларды.

Ня цццн? Она эюря ки, мяни сатын алмаг вя йа горхутмаг мцмкцн дейил. Бундан башга, яяр онлар добрудан да аьыллы олсайдылар, говлуг сяндляриндяки сцбутлары тящлил вя мцзакиря едя билярдиляр. Мцбащися доьуран мцзакиряляр заманы онлар Баш Прокурорлуьун бурахмыш олдуьу сящвяри эюстяря вя юз етиразларыны ифадя едя билярдиляр. Яяр онлар мящкямядян наразы идилярся, Ади Мящкямя гаршысында етиразларыны билдиря билярдиляр. Анъаг мцдафия ня васитя иля олурса-олсун мяндян ъанларыны гуртармаг гяларына эялди вя мяня гаршы етираз вя шикайятлярини бир-биринин ардынъа дцздц.

(...) Мцдафия тяряфи беля щесаб едирляр ки, тягсирляндирилян шахсляр тягсирли дейилляр вя онлара гаршы иряли сирцлмцш ьинайят ясассыздыр. Мян щяля бу эцн дя дейя билмирям мящкямя иттищам щюкмц, йохса гисмян бяраят веряъяк(....)»

31. 1999-ъу ил 7 декабрда латыш гзети «Коммерсант Балтиъ» х-м Штеинертин йени фюшйдфьдфкштш вцкс уввш:

«(...) Ачыьы, мян мцдафия тяряфини баша дцщмцрям. Эюрцксцнцзмц, онлар юз тягсирлярини етираф етмикляр. Мясялян, Лавентс ганунсуз силащ сахламасы фактыны инкар едир. Еля ися тягсирсиз олдуьунузу сцбут един, вьссалам, бунунла да иш битсин. Анъаг онлар, мяня еля эялир ки, дцщцнцрляр ки, садяъя олараг Лавентси вя онун ьинайят йолдашы Фреиманиси щяьбсханайа салдырмаг истяйирям. Мяним буна ещтийаьым йохдур (...).»

3. Иши акфшвшкфт щакимин вердийи ачыгламалара гаршы ардыгьыл сурятдя дахил олмуш щикайят яризяляри

32. 2000-ъи ил 24 февралда Али Мящкямянин Сенаты тяряфиндян Рига Якфяш Мящкямясиня эюндярилмищ етираза йенидян ейни тяркибдя вя х-м Штеинертин сядрлийи иля бахылыб. Бу яризя щакимин ядалятсизлийиня даир щеч бир тутарлы сцбут олмадыьы сябябиндян рядд едилиб. Бундан башга яввялляр х-м Штеинертин бу иши апармасыны истямяйян асессор, ханым З.Л., сюзцэедян тибби експертизанын ряйинин оьурландыьыны вя йа итирилдийини щесаб етдийиндян, лакин ряй говлугдакы сянядлярин арасындан тапылдыгдан сонра юз фикрини дяйишиб. Щямин эцн мцдафия тяряфи мящкямянин бцтцн тяркибиня гаршы щикайят яризяси вериб. Рига Якфяш Мящкямяси х-м Штеинертин сядрлийи вя яввялки тяркибиндя иълас чаьырмащ вя онун вердийи ачыгламалары дярь етмищ гзетляри охумамаасы вя беляликля дя бундан иряли эяляржк бу гзетлярин ня дярягдя обьектив вя там олараг онун дедиклярини гялямя алдыгларыны дейя билмямяси сябябиндян ищдя щяр щансы бир ядалятсизлик фактынын щдьфвшхштш мгкхгдфныи. 2000-ъи ил 1 март тарихли ямрля щикайят яризяси рядд едилиб.

4. Асессорлардан бириня гаршы иряли сирцлмцш щикайят яризяси

33. 2000-ъи илин августунда тягсирляндирилян шахс Рига хястяханаларынын бириндян асессор, ханым З.Л.-нин 2000-ъи илин ийун айындан орада баш-бейин травмасындан мцалиъя олунмасыны тясдигляйян бир мяктуб алыб. 2000-ъи ил 4 сентйабрда

тягсирляндирилян шяхс ишла баълы чабырлымш иъласын сонунда чыхыш едяряк, Рига Якфяш Мящкмяситвцт х-м З.Л.-и мцщакимя етмяк мягсядиля, йени мящкмя истинтагына башланмасы тяляби иля иддиа ирjali сцрцб. Еля щямин эцн Рига реэионал мящкмяси буну рядд едиб.

Адычкакилян ямря гаршы тягсирляндирилян шяхс Али Мящкмя Сенатына кассасийа шикайяти тяртиб едяряк, ону Рига Реэионал Мящкмясинин дяфтярханасына тягдим едиб. 2000-ъи ил 14 сентябр тарихли мяктубда х-м Штеинерт, мцбашисьяя сябяб олмуш ямря гаршы етиразын ясассыз олмасытш ьцици пцешкцкцл шшлцнце цкшяцыштшт Сената верилмясини рядд едиб. Беля олдугда тягсирляндирилян шяхс рядд мяктубуна етиразыны, Сената цнванладыбы шикайят яризяси васитясиля билдирмяйя чалышыб. 2000-ъи ил 19 сентябрвф, х-м Штеинерт бу яризянин дя щямчинин цнван сащибиня чатдырылмасына рядд ъавабы вериб.

Ъ. Шикайятин гябуледилянлийиня даир сонракы фактлар

34. Тягсирляндирилян шяхсин мцалиъяси иля мяшьул олан щяким мцайиня етдийи хястялярин узунмцддятли мцалиъяси цццн тяляб олунан уйъун щяраитин олмасы цагда Рига Мяркузи Щябсханасынын ряисиня мялумат вериб. Щямчинин о, тягсирляндирилян шяхсин щябся эери гайтарылмасы цццн рай вермяйя ону мяъбур етмяк мягсядиля она гаршы тятбиг едилян тязйиги тясдиг едиб.

2001-ъи ил 4 ийул Шътимаи Ишляр Назири тяряфиндян чабырлымш эксперт комиссийасы тягсирляндирилян шяхсин сящщятиля баълы онун йенидян, бялкя дя юлцмъцл инфаркт олмаг ещтималыны тясдиг едян рай тяртиб едиб. Бунунла ялагядар комиссийа гейд етмищдир ки, тягсирляндирилян шяхс гцввядя олан низамнамьяя ясасян, лазыми нормалара уйъун тящъиз олунмуш тибб мцяссисясиндя мцалиъя олунмалыдыр. Беля ки, тягсирляндирилян шяхсин щякиминин вердийи райя эоря интензив терапия цццн хцсуси кардиологи тящъизатын олмамасы сябябиндян щябсхана хястяханасы бу нормалара ъаваб веря билмир.

35. 2001-ъи ил августун 2-дя иълас эедян заман тягсирляндирилян шяхс абыр цряк тутмасы кечириб. Онда х-м Штеинерт тягсирляндирилян шяхсин хястяханайа апарылмасы цагда ямр веряряк гейд едиб ки, хястя индийя гядяр галдыбы «Линезерс»я йерлящдирилсин. Анъаг буна бахмайараг, онун критик вязиййятдя олдуъуну эорян полис мцщафизя алайы (Сардзес пулкs) вя тяъили тибби йардым бу ямря табе олмайараг ону «Линезерс»я эятириб вя тягсирляндирилян шяхс дярщал интензив терапия шюбясиня йерлящдирилиб.

36. 2001-ъи ил 8 августда х-м Штеинерт мятбуата елан едиб, ки, тягсирляндирилян шахсин даща кейфийятли мцалиъя олгтмасы цццн ону «Линезерс»дя олдуьундан даща йахшы бир тибб мцяссисясиня кючцрмяйя наил олмаг мягсядиля ислащедиъи администрасийа иля данышыглара башлайыб вя щямчинин иъласларын хястяханада апарылмасы мцмкцнлцйцнц дя нязрдян кечирир. Еля щямин тарихдя хястяхана мцдири вя хястяни мцалиъя едян щяким мятбуат конфрансы тяшкил едиб вя х-м Штеинерт, еляъя дя милли щюкумят органлары тяряфиндя онлара едилян арамсыз тязйигляри тясдигляйибляр. Онларын дедиклярия эюря, Баш Прокурорлуьун онлары тягсирляндирилян шахся гаршы ъинайят истинтагыны лянэитмякдя тягсирляндирмяк ясассыздыр. Чцнки бир щяким кими онлар тибби деонтолоэийа гайдаларына ямял етмяли вя хястянин саьалмасы цццн яляриндя эяляни етмялидирляр. Беля ки, хястянин щябсхана хястяханасына апарылмасы онун щяйатыны тящлцкяйя гойа билярди.

Ады йухарыда чякилян мятбуат конфрансындан сонра тягсирляндирилян шахс башга тибб мцяссисясиня кючцрүлмяйиб.

37. 2001-ъи ил 25 сентябрда х-м Штеинерт мящкмя иъласынын сонунъу дяфя чабырылдыъыны бяйан едиб. Щямин эцн Рига Реэионал Мящкмяси мяслящятляшмяк цццн чыхыб эедиб. 2001-ъи ил декабрын 19-дан 28-ня гядяр елан олунан ittihad тягсирляндирилян шахси тюрятдийи ъинайятлярдя тягсирли билмиш вя ону 9 ил azadlıqdan məhrumetmə ъязасына мящкум едиб. Тягсирляндирилян шахсин диэяр ъинайят йолдашлары да azadlıqdan məhrumetmə ъязасына мящкум олунублар.

Тягсирляндирилян шахс тцяййян олунмамыш бир тарихдя Али Мящкмянин ъинайят ишляри палатасына апеллйасийа версә дә, щяля дя она бахылмауиб.

Говлугдакы сянядлярдян бялли олук ки, тягсирляндирилян шахс щяля дя «Линезерс» хястяханасында нязарят алтында сахланылмагда давам едир.

ЫЫ. Мцвафиг дахили щцгуг вц ецскъиц

А. Гятимкан тядбирляри

1. Гятимкан тядбирляри щаггында цмуми низамнядя мцвяггяти щябс

38. СРМ-ин 68-ъи маддясиня эюря, ишин эедишатына манея тюрятмяйя вя йа истинтагдан бойун гачырмаъа ъящдвц щцбщялцтъцнц тутарлы сцбут олдуьу тягдирдя тягсирляндирилян шахся гаршы гятимкан тядбирляри тятбиг олуна биляр. Гятимкан тядбирляринин сяккиз нювц мювьуддур: йашайыш йерини дяйишмяк щаггында

илтизам, шахси тяминат, заминлик, полис нязаряти, ев дустаълыы, щябс вя щядди-булуъа чатмамышлар вя еляъя дя силащлы гцввялярдя хидмят едянляря тятбиг етмяк цццн нязардя тутулан мцвафиг сурятдя даща ики хцсуси тядбир.

СРМ-ін 72-ъи маддясиня эюря щяр щансы бир гятимкан тядбиринин сечими вя тятбиги ашаъыдакы мейарлара уйъун олараг щяйата кечирилир: ямялин абырлыы; тягсирляндирилян шахсин шахсиййяти; сонунъу цццн истинтагдан бойун гачырмаг вя ишин эедишаты заманы манея тюрятмяк истяйинин эцман едилмяси; онун мяшъулиййяти, йашы, аила вязиййяти; сящцяти, еляъя дя диэяр мцвафиг мейарлар. Щяр бир гяти-имкан тядбири лазымынъа ясаландырылмыш бир гярарла тятбиг олунмалыдыр.

39. СРМ-ін 75-ъи маддясиншт 2-ъи бяндиня эюря, «ев дустаъы етмяк (маоас арестс)» шахсин бир йердян башга йеря сярбят этмясинин мясбурян мящдудлащдырылмасы демякдир; о, даим евиндя вя йа мянзилиндя галмалыдыр; Она гярар гябул едян шахслярля ня йолла олурса-олсун ня рабитя васитяляри, ня йазышма вя йа ня дя цццнъц шахсин васитячилийи иля ялагяйя эирмяк гадаъандыр. «Бундан башга» мящбус едилмищ шахсин еви вя йа мянзили нязарятя алына бияр вя онун щяркятляриня нязарят цццн полис тяйин олуна бияр. Формал олараг щябсханада вя ев щяраитиндя мящбус едилмяк айры-айры тядбирлярдир. Анъаг буна бахмайараг онларын ейни просесыгфл щяртляри вя мцддятляри вар.

40. 76-ъы маддяйя эюря щябсдя сахланма щансы нювдя олурса-олсун йалныз щаким тяряфиндян вя йалныз ганун позунтусунда тягсирли билинян шахся гаршы тятбиг олуна бияр. Щябс олунма щаггында ямр мараглы тяряфин иштиракынын ваъиб олмасы щярти иля полис вя йа прокурорлуг тяряфиндян тягдим олунмущ мадди сцбутларын юцлщщц цыфыщтвф нщцдфтэшэ нятиъясиндя гябул олунмалыдыр.

Йени латыш Ёинайят Мяъяллясинин 52-ъи маддясиншт 4 вя 5-ъи бяндяриян эюря мцвяггяти щябс цмуми азадлыгдан мящруметмя ъязасы мцддятиня щесабланыр.

2. Мцвяггяти щябс мцддятляри вя бу тядбиря гаршы щикайятлярин едилмяси йоллары

41. Сющбят илкин тящгигат мярщялясиндян пуевщнштц пбкц бъмцйщеш рциы бьввщештц кцирцкдшл зкщтыщздцкщ мц жшлфнцце мукъц ышыеуыш ищк-ищкщтвцц цыфыдш ыъкцевц ацкйдцтщкдцк.

а) Илкин тящгигат

42. Йохлама вя истинтагдан ибарят олан илкин тящгигат мярщялясиндя мцвяггяти щябся алынманын илк мцддяти ики айдан артыг ола билмяз (СРМ-in 77-ъи маддяси). Анъаг буна бахмайараг илкин истинтагы битирмяк вя бу мцддядтя иши мящкямяйя тягдим етмяк мцмкцн олмадыгда вя «гятимкан тядбирини дяйишмяйя сябяб олмадыгда», прокурор щакимдян щябсдя сахланма мцддятинин артырылмасыны хащиш едя биляр. Бу заман тягсирляндирилян шяхсин мц щтгт мцлщдштшт вштдцтщдьцыш ющч мфсшившк. Бу щалда тягсирляндирилн шяхс Али Мящкямяйя шикайят яризяси иля мцраъият увцкцл, онун щябсдя сахланма мцддятини узатмаг щагда олан гярага гаршы уешкфя едя биляр. Али Мящкямя шикайят яризясиня гябул олундуьу вахтдан 7 эцн ярзиндя бахмалыдыр. Жшлфнцуюштш мц зкщлгкщкг вштдцвшлвцт ьщткф Фдш Ыцрлцьц гяраг муькцлдц ьцыдцтш рцдд увшк (ЛЗЛ-тшт 222-сш ьфввцыштшт 1-сш ицтвш)

43. Мцщакимянин бу мярщялясиндя мцвяггяти щябсдя сахланманын сон мцддяти щеч бир щалда бир ил алты айдан артыг ола билмяз; яэяр бу мцддят кечдикдян сонра иш щяля дя мящкямяйя верилмяйибся, шяхс дярщал азадлыьа бурахылмалыдыр. Яэяр истинтагы йухарыда эюстярилян сон мцддятин гуртармасындан яввял битирмяк мцмкцндцрся, прокурорлуг бу мцддятин битмясиня щеч олмася бир ай галмыш тягсирляндирилян шяхся вя онун вякилия истинтаг сянядлярини таныш олмаг цццн вермялидир. Бунунла беля, сянядлярин охунушуна сярф олунан вахт щябсдя сахланманын сон мцддятинин щесаблинмасында нязяря алынмыр. (77-ъи маддя, 6-ъы бцтв). Яслиндя ися прокурорлуг вя мящкямядцк буну бу мцддят ярзиндя тягсирляндирилян шяхсин щябсдя сахланмасына иъазя верян норма кими шярщ едирляр.

б) Юцлшжьц мярщяляыш

44. Прокурорлуг йекун иттищам актыны тяртиб едикдян сонра иш говлуьуну, йяни истинтаг сянядлярини мящкямяйя тягдим едир (СРМ-in 209-211-ъи маддяляри). Он беш эцн мцддятиндя мящкямя тягсирляндирилян шяхсин тягсиркар олуб-олмамасы барядя щеч бир мювге тутмадан гярага алмалыдыр ки, иш говлуьу тягсирляндирилян шяхси мящкямяйя ьялб етмяк цццн кифайятдир, йохса иш прокуроруьа эери гайтарылмалыдыр. Цмумийятля, тягсирляндирилян шяхсин мящкямяйя ьялб олунмасы вясатятини тьяк бир щаким веря биляр ки (223 му 226-сш ьфввцдцк), о да щямчинин гцввядя олан гятимкан тядбиринин сахланылмасы, дяйишдирилмяси вя йа ляьви щаггында фикрини билдирмялидир. Щаким гятимкан тядбиринин дцзэцн сечилдийини щесаб едирся, ону гяти гярагла тядигляйир. Яэяр щакимдя бу тядбирин ясаслы вя ганунилийи барядя щцбщя варся, щаким бу мясяляни щялл етмяк цццн мящкямянин бир щазырлыг иъласыны

чаъырыр. Щазырлыг иъласында гябул едилмиш йцкфквфт Али Мящкямйя шикайят едила ишдцк.

45. Принсипъя, тягсирляндирилян шахсин щябсдя сахланмасы бир дяфя гярара алыныбса, бу гярар мщакимья шскффеэтэт бцтцн биринъи мярщяляси бойу гцввядя галыр. Илкин тящгигат (истинтагдан) фяргли олагаг, мцвяггяти щябс олунма мцддяти мящдуд дейил. Яслиндя, ганунверильиликдя бу мярщяля ццн щябсдя сахланылмадан шикайятетмя йолу нязрядя тутулмамасына бахмайараг, щакимляр тягсирляндирилян шахсляр тяряфиндян тягдим едилян бцтцн азад олунма вясатятляриня бахырлар. Ъаваб мяктуб характерли олдуьундан она гаршы шикайят имкансыздыр; анъаг буна бахмайараг, даща мцряккяб ишлярдя, мящкямя юз фикрини гярар йолу иля билдирир.

СРМ-in 237, 248 вя 465-ъи маддяляриня едилмиш дяйишикликляря даир 1999-ъу ил апрелин 1-дян гцввяйя минмиш ганун мящкямя иърааатында гятимкан тядбирляри иля ялагядар гярарлардан шикайят етмяк щцгугу верди. Лакин бу ганун йалныз иш мящкямядя бахылмаъа башландыгдан сонракы мярщяляйя аиддир. Бу щцгугун реаллашмасы ишя мящкямядя бахылмасы ян азы бир ай мцддятиня ецчшкц ыфдэтвэхэ рфдвфт асылыдыр. Мцвафиг гярарын билдиришиндян сонра йедди эцн мцддятиня шикайят вериля биляр. Мящкямя шикайят яризясиня дахил олдуьу вахтдан йедди эцндян эеъ олмайараг бахмаъа мяъбурдур.

Нящайят, 226-ъы маддянин ццнъц абзасы дягиг олагаг эюстярир ки, тягсирляндирилян шахс юзцнн азадолунма щагда вясатятини ишин мащиййятиня аид иъласда тьякрат едя биляр.

Б. Щакимлярин гяряясизлик вя мцстягиллик тяминатларына вфшк мцддяалар.

1. Цмуми принсипляр.

46. Мящкямянин мцстягиллийинин ясас принсипляри Латвия Рупубликасынын Лонститусийасында (*Ыфемукыьу*) нязрядя тутулуб. 83-ъц маддяйя эюря, щакимляр мцстягилдирляр вя йалныз гануна табедирляр.

4 декабр 1997-ъи ил ефкшчдш ганунла дяйишикликляр едилмиш 84-ъц маддяйя эюря, бцтцн щакимляр юмцрлцк олагаг Парламент тяряфиндян тьяин едилирляр; тьяацд йашына чатмаздан яввял, юз арзусу иля йалныз Парламент тяряфиндян вя ганунда нязрядя тутулмуш щалларда мясялян, мящкямя ислащедиъи коллеэийанын бир гярары вя йа бир ъинайят иттищамы ясасында тутдуьу вязифядян кьянарлащдырыла биляр.

Щаким ассесорлара (*ешуыфы зиуыувуефои*) эялдикдя ися онлар мцвафиг Бялядийя Щурасы тяряфиндян беш ил мцддятиня сечилшкдцк (1992-ъи ил 15 декабр тарихли

Мящкямя Сялациййяти шаггында Гангнун 1 мц 2-сш ицтвдцкш (*Ликумс «Пар тиесг варт»*).

47. Мящкямя Сялациййяти шаггында Ганунун 11-ъи маддясиня ясасян, щяр бир шяхс вя орган щакимлярин тохунулмазлыбына вя мцстягиллийиня щюрмят етмялидир. Щямчинин, мящкямялярдя ишляря бахылан заман истянилян сябядян щакимя вя йа щаким-ассесора (щакимляря аид бцтцн сярянъамлар ейниликля иъласчы щакимляря дя шамил едилир) едилян щяр ъцр мцдахия вя щяр ъцр тязйиг гадабандыр. Щеч ня щакими фкфжвшквшш иши вя йа мцшавиря отабында сюйлянилян фикирляри ачыгламаъа мяъбур едя билмяз. Щямин ганунун 13-ъц маддясиня щакимлярин тохунулмазлыг тяминатыны (о ъцмлядян ъинайят ишляриндя) бир-бир садалайыр.

48. 1999-ъу ил 31 марта гядяр гцввядя олмуш кечмиш Латыш Ёинайят Мяъялляси (Латвижас Криминалкодексс) вя йени Ёинайят Мяъялляси (Криминалликумс) мящкямя мцстягиллийиня гяди ъинайят гайдасында ъязяландырыр.

Щяр ики мяъялляйя эюря мящкямя ишиня едилян мцдахия вя йа щакимя едилян тязйиг онун адына вя щяряфиня гяд ъинайят тяркибли ямьлидир вя ъязаландырылыр.

Бундан башга, кечмиш Ёинайят Мяъялляси мящкямя цзвцня гаршы йюнъян щядяляри ачыг-ашкар ганун зозунтусу елан едирди. Бцтцн бу ганун позунтулары кечмиш Ёинайят Мяъяллясиня эюря беш ил азадлыгдан мящрумемтя ъязасы вя йа ъаримя иля ъязаландырылырды.

2. Мящкямя цзвяринц етираз увидъыи вя прокурорун сялациййятляри

49. СРМ-ин 22-ъи маддясиня мящкямя цзвяри арасында зиддиййятли щаллара щяср олунуб. Бу маддяйя эюря, ишин нятиъясиндя бирбаша вя йа долайысы иля шяхси марабы олан щаким говлуг ъцтцвдцкштшт фкфжвэкэдьфыэтвф иштирак етмямяли вя ишдян кянарлашдырылмалыдыр. Щямчинин 27-ъи маддяйя эюря, ядалятли олмасы шаглы олараг щцбщя алтына алынмыш бир щаким ишин мцзакирясиндя иштирак едя билмяз. Анъаг буна бахмайараг бу маддянин икинъи абзасы дягигляшдирир ки, щакимин вердийи гятимкан тядбирляри она етираза бяраят газандырмыр. Етиразла баълы вясатятляр мящкямя истинтагы башланмаздан яввял тягдим едилмялидир. Мараглы тяряфин сонрадан етдийи вясатят йалныз ишдя щяр шансы бир уйъунсузлуг ашкарлфтвэхэ рфдвф гябул олунур (29-ъу маддя).

Яяр ишя бахан Мящкямя тяркибинин цзвяриндян щяр шансы бириня етираз едилярся, беля щалда мящкямянин адындан йердя галан щяр ики цзм тяряфиндян (щаггында етираз едилян цзмцн иштиракы олмадан) гярар гябул олунур. Бу цзвяр арасындакы фикир

айрылыбы тьябин рядд едилмасы демякдир. Бцтцн шейята етираз иряли сцрцляря, гярар бцтцн шейят тьяфиндян гябул едилир.

Бцтцн бу гярарлар тьяеши едиякьяк дяршал елан олунурлар (30-ью маддя)

50. Шжш фкфжвэкьфйвфт имтина етдийи тьягдирдя бир щаким башга бир щакимля явяз олунмалы вя проседурун чьякишмя мярщяляси щяр бир щалда йенидян башланмалыдыр.

СРМ-ин 28-ьи маддясиндя беля дейилир:

«Япяр щакимин мящкямянин щяр щансы бир мярщялясиндя вердийи щюкм вя гярарэ лявв едилибся, щансы мящкямя инстансийасы олурса-олсун, щямин щаким шжшт фкфжвэкэдьфыэтвф иштирак едя билмяз».

51. СРМ-ин 41-ьи маддяси ъинайат мцщакимя шскффеэтвф прокурорун сялащийятлярини низамлайыр.

«Прокурор ъинайат иеешрфьштэ башлайыр; шяхсин ъинайат мясулийятиня ъялб едилмасыня гярар верир; она иттищам едилмасы щаггында мялумат верир; тьягсирляндирилян шяхси диндирир; истинтаг щяркятляри апарыр вя йа буну полися тапшырыр; йекун иттищам актыны тьяртиб едяряк иши мящкямяйя верир; истинтаг ишиня аид сяняд вя материаллары топлайыр вя йа гиймятляндирир; биринъи штыефтышнф вя апеллийасийа мящкямяляри гаршысында иттищамы мцдафия едир; мящкямя вя йа щакимлярин пис вя йа гейри-гануни тьяртиб едилмиш гярарларына гаршы етираз едир; кассасийа мящкямяси гаршысында иштирак едир; йени фактларын цзя чыхмасы иля ялагядар йени бир истинтаг досйеси ачыр; щямчинин щазырки мяъялля тьяфиндян она верилмиш диэяр сялащийятляри иъра едир»

Ъ. Аиля цзвяляри иля эюрцш вя нфяыжьфдфкф йщнгдфт ъцрвгвшннцедцк

1. Аиля цзвяляри иля эюрцш

52. Яризячи тьяфиндян нязря чатдырылан фактлар заманы мцвяггяти щябс щяртлярини низамлайан йезаня мятт Дахили Ишляр Назирлийинин чцсуси гейд етдийи щцбщяли шяхслярин мцвяггяти щябся алынмасы вя йа истинтаг тьяридханаларында сахланылмасы цсулу иля ялагядар Дахили Ишляр Назиринин 1994-ъц ил 30 апрел тарихли 113 сайлы гярары иди. Бу гярарын 32-ьи маддясиндя беля дейилирди:

«Мцвяггяти щябс олунмуш шяхсляр юз аиля цзвяляри вя йа диэяр шяхслярля гысамцддятли эюрцш цццн иъазя ала билярляр. Йалныз иг шсфяц ъинайат просесини щяйата кечирян шяхсин вя йа органын иъазяси иля щябсдя сахланылма йерляринин мцдирийяти тьяфиндян вериля биляр. Шсфяц шяхсин сахландыбы мцяссисянин

мющрц иля тядиглянмялидир вя казылыг о щалда веридшк ки, щябсдя сахланылан шахс сахландыы мцддята щеч бир ьидди ганун позунтусуна йол вермямиш олсун. Бу ьцр эюрцшляря айда бир дяфядян тез мя эюрцш мцддяти бир саатдан чох олмамаг шяртиля иъазя верилир. Бу ьур иъазяляря истинтаг тьэридханасы мцдирийятинин дя разылыы олмалыдыр.

Йазылы иъазядя эюрцшц гябул едян вя эюрцшя эялян шахсляр айдын эюстярилмялидир. Щябсдя сахланылан шахсин ейни вахта ики няфярдян артыг шахсля эюрцшмясиня иъазя верилмир. Истинтаг просесини щяйата кечирян шахс вя йа мящкмя тьряфиндян верилян иъазя йалныз бир эюрцш цццн етибарлыдыр».

2001-ьи ил 9 май тарихли 63 сайлы гятнамя иля Ядлийя Назири Мцвяггяти Щябс Шяртляри щаггында йени Регламенти ещывшй увши. Рщшт Куйдфьутешт 25-ьи маддяси бу мящдудийятляри гцввядя сахлайыб.

53. 2001-ьи ил 19 декабр тарихли гякфкэ шдц Конститусийа Мящкмяси йухарыда ады ьякилмиш 63 ыайлы гятнамянин бязи мцддяларына даир елан едиб ки, Латыш Конститусийасы вятяндашларын шахси щцгугларына щяр ьцр мцдахияни гадабан едян сяняд кими шярщ едилмяли иди. Якс тьядирдя Конститусийаа эюря Назирляр Шурасы тьряфиндян гябул едилмиш бир низамнамя вя йа бир ганун вятяндашларын щцгугларынын щяр ьцр мящдудийяти тьак бир Назир гятнамясия Конститусийаа зидд щесаб едилмяли иди.

2. Тягсирляндирилян шахсин нфяэжьфдфкэтф ьирвгвиннице йццгдъфыз

54. Тягсирляндирилян шахсин телеграф вя почт васитясия йазышмаларынын тутулуб сахланмасы *(ареста узликсана наста ун телеграфа кореспонденъеи унт ас изнемсана)* СРМ-ин 176-ы маддясия низамланыр. Бу норма ясаян, яэяр ьющият абыр ьинайят вя йа ганун позунтусундан эедирся, бу тьядбир йалныз щаким вя йа мящкмя тьряфиндян ямр едия бияр.

Мяктубларын сахланылыб мцсадиря едилмясиня фид гяраын суряти гябул едилдикдян ьшткф прокурор ону вя еляъя дя сахланылан мяктублары эери эютцрмяк цццн тьртиб олунмуш вахт ьядвялини дя почт идарясиня эюндярир. Почт идарясиндя прокурор тягсирляндирилян шахсин истинтаг едиян ьинайят ишиня даир сянядцк олан мяктубларытэ мцсадиря едир мц эютцрцб юзц иля апарэк.

Почт гутусундан мяктубларын мцсадиря едилмяси щаггында тьядбирин дайандырылмасы прокурор тьряфиндян ямр олуна бияр, бу заман почт мцдирийяти дярщал хябярдар едилир.

СРМ-in щеч бир мцддьясы мяктубларын тутулуб мцсадирия едилмясиня гаршы щеч бир шикайят вермя щцгугуну бирбаша нязрдя тутмур.

Д. Башга мцддьялар

1. Ишы гядян зийан вурараг иши поэма

55. Кечмиш Ёинайят Мяъяллясинин 64-ъц маддясиндя ишы гядян зийан вурараг иши поэманын ёон мягсяди Латвийа Кеспубликасыны зяифлятмякдян ибарят олан «(...) милли игтисадиййатын пул системини вя йа диэяр сашялярини мящв етмяк мягсяди эцдян иш вя йа щярякят (кими) еляъя дя бу позунту, мцясышыц мц (...) щтдфкэт нормал фяалшннцештц гаршы тюрядилдийи заман иътимаи вя шяхси тяшкилатларын фяалиййятиня гаршы йюнялдилмиш ямял кими кими» ёъцннцт увщдши.

Щт шлш шддшл щябс ъязасы нязрдя тутулан бу саботаж кечмиш Ёинайят Мяъяллясинин 7-сш маддясинин 1-сш ицтвштшт икинъи абзасы иля «абыр ёинайят» кими гиймятляндирилиб.

2. Йярарлардан шикайят увидъыш

56. СРМ-in 465-ъи маддясинин биринъи абзасына ясасян, «мящкямянин вя йа щакимин рцля гцввяйя минмямиш вя щаггында шикайят щцгугу ганунла нязрдя тутулан щюкмц прокурорун тапшырыбы иля 10 эцн мцддятиндя гярары гяти олан Али Мящкямя гаршысында чякишмя обйекти ола биляр».

РЪЙГЙ ЪЦЫЩДЦЦКШ

57. Мящкямя илкин щяртляря ясасян Яризячинин шикайят етдийи мцщакимя шскффеэтэт щяля дя ыщтф нуеъцвшнштщ, ишин Али Мящкямянин ёинайят ишляри палатасы гаршысында бя щяллини эюзлямясиня ирад тутур. Анъаг буна бахмайараг о гейд едир ки, ъавабдещ Щюкмят бу мясяля щаггында гябуледилмязлийя даир щеч бир мцстясна щал эюстярмяйиб.

Ы. Конвенсийанын 5-ъи маддьяштшт 3-ъц бяндинин эцман едилян позунтусу иля баълы

58. Яризячи шикайят яризясиндя эюстярир ки, онун илкин щябс мцддяти алты илдян чох олдууу цццн Конвенсианын 5-ѳи маддясинин 3-ѳц бянди позулараг аьлабатан мцддят щяддини ашыб. Рцѳшт ицтввц вуншдшк:

«Бу маддянин 1-ѳи бяндинин «с» алт бяндиня мцвафиг олагаг тутулкумуш вя ѳа щябся алынмыш щяр кяс аьлабатан мцддят ярзиндя мцщакимя олунмаг вя ѳа истинтаг мцддятинвц азад едилмяк рѳйгѳгтѳ ѳѳдшлвшк. Фяѳв увшдѳцл мящкямдя иштирак етмя тяминатларынын тягдим едилмяси иля щяртляндириля биляр».

Ф. Тцяцкц фдэтьфдэ щдфт ьцкрццц

1. Тяряфлярин аргументляри

59. Щюкцмят илк нювбядя ону гейд едир ки, Яризячинин ряси олагаг щябсдя сахланылмасына ващид мейарлара эюра гиймят вериля билмяз, цццки тягсирляндирилян шахс щеч дя бцццн бу мцддяти щябсдя кечирмямишдир. Буну нязря алараг Щюкцмят вурьулайыр ки, шикайятчи бир неча дяфя хястяханада ѳерляшдирилиб вя 14 октѳабр 1997-ѳи иля гядяр ев дустаьы едилиб.

Бунун нятигъясиндя Яризячи истинад етдийи щябс мцддятинин 3 айыны хястяханада вя 11 ай 12 эцццц ѳашадыьы евдя кечирмишдир.

Бу ики мярщялядян сюз ачан Рюкцмят хатырладыр ки, 5-ѳи маддянин 3-ѳц бянди ѳалныз садягъа азадлыьын мящдудлашдырылмасына дейил, цмумиликдя азадлыгдан мящрумемтяйя аиддир. Бу щалда Рюкцмят Яризячинин кардиолоэийа сачьси цзря ян ѳахшы мцтяхяссисляря етибар едилярк якяр вахтларда тяьридханадан кянарда тибб мцяссясиндя ѳерляшдирилдийини вурьуламышдыр. Щямчинин ев дустаьы олдууу мцддядя Яризячинин аиля цзвяри иля цнсийятиня щеч бир мящдудийят гойулмамьшдыр. Бундан башга, Рюкцмят диггяти шахси мянзилдя тягсирляндирилян шахс цццн ѳарадылмыш ращатлыгъа ѳалб едир. Нятигъа етибариля Рюкцмят цмид едир ки, Яризячинин ня хястяханада галдыьы, ня дя ев дустаьы олдууу мцддят 5-ѳи маддянин 3-ѳц бяндиндя нязря тутулан азадлыгдан мящрум едилмяйя шамил едиля билмяз, бу мцддяйа башлыгъа олагаг ѳалныз 3 ил 8 ай вя 2 эцццн ибарят бир мцддяти аид етмяк олар.

60. Икинѳи нювбядя Рюкцмят хатырладыр ки, Латвийа мцнасибятдя Лонвенсийа ѳалныз 1997-ѳи ил 27 ийундан гцввяйя миниб вя мящкямя бу тарихдя яввялки дюрц ящатя едян щябся алынма мцддяти щаггында ѳикир сюйлямяйя сялащийятли дейил. Хцсусиля дя, Рюкцмят гейд едиб ки, мящкямя ишинин илкин истинтагына ѳекун вурулуб

вя иш мящкямья 1997-ъи ил 12 ийунда, йяни йухарыда эюстярилян тарихдян яввял верилиб. Беяликля, Мящкямянин арашдыра бияляйи йезаня мцддят 1 ил 9 ай вя 11 эчня гядяр азалмыш олур.

61. Яризячи Рюкцмятин ясас принциплярини иддиа едир. О эюстярир ки, шятта хястяханада ецскшвчфтфвф олдуьундан даща артыг мящрумийятляря мяруз галмышдыр. Бунунла баьлы о гейд едир ки, она гаршы тятбиг олунмуш нязарят вя тящлцкясизлик ецвишкдцкш Дахили Ишляр Назирлийинин тяъридханада мцвяггяти щяьбс олунма режими мцвафиг тялиматла идаря олунурду. Юзцнцн ев душтаьы сахланмасына пцдвшлвц шыц Яризячи чфэькдфвэьк лш, щяким мцайиняляри нязря алынмаса, о, ейваны олмайан вя сяс-кцйлц щяйятя ачылан мянзилинин кяндарыны беля аша билмьяйиб, мянзилдяки бцтцн щярякятлярина даим силащлы полис тяряфиндян хцсуси гурьулар васитясиля нязарят едилиб вя аияля цзвяляриндян башга щяр щансы щяхсля эюрцщмяк вя нфяэжьфй мящдудийяти дяйишилмяз галыб. Яризячи мящз *Мансини Шталийайа* гаршы ишя (2 август 2001-ъи шд ефкшчдш, 44955/98 сайлы, дярь олунмамышвэьк) истинад едяряк гейд едир ки, бу ишдя мящкумун ев щяраитиндя душтаг едилмяси азадлыьын мящдудлащдырылмасы кими дейил, ясл «азадлыгдан мящрумемтя» кими щесаьб едилмищдир. Бундан башга о, гейд едир ки, Латыш йени Ёитфнце Зкщыуыгфд Ёяьялясины эюра хястяханада йерлящдирилмя, еляья дя ев душтаьы едилмяк тяъридханада мцвяггяти щяьбс едилмя кими ъяза щесаьб едилир. Нятиья етибариля о, цмид едир ки, бу ики она гаршы тятбиг едилмищ тядбирлярь ъяза нювц кими нязря алынарса, 5-ъи маддянин 3-ъц бяндиндя эюстярилян бу мцддяя ясасында «азадлыгдан мящрумемтя»нин цмуми мцддятинин позунтусу ашкара чыхыр.

2. Мящкямянин вердийи гиймят

62. Мящкямя хатырладыр ки, «азадлыг щцгугу»ну бяйан едярякян, 5-ъи маддя щяхсин физики азадлыьыны нязрядя тутур; онун мягсяди щеч кясин ганунсуз олараг бу азадлыгдан мящрум едилмяьцсини тямин етмякдир. Явзяиндя бурада сющбят башлыьа олараг 4 сайлы Протоколун 2-ъи маддясиндя эюстярилян щярякят етмяк азадлыьына гойулан мящдудийятлярдян этмир. Фярдин «азадлыгдан мящрум едилмяси»ни мцяййянлящдирмяк ццн нязрядя кечирилян щцкмцн иъра нювляри вя нятиьяляри, мцддяти, цсулу кими мейарлар топлусуну нязря алмаг лазымдыр. Азадлыгдан мящрум едилмя вя фяфвдэхэт мящдудлащдырылмасы арасында хцсусийят вя мащийят дейил, йалныз интензивлик вя дяряья фярги вардыр. (бах: 1980-ъи ил 6 ноябр тарихли *Эцззарди Италийайа гаршы*, А серийасы, 92-ъи параграф. сящ. 33, 39 сайлы иш вя 1996-ъы ил 25

ийун тарихли *Амур Франсайа гаршы* иш, Щюкм вя гярарлар топлусу (1996-ЫЫЫ сящ. 848 §42).

63. Мящкямя тясдиг едир ки, 1997-ѳи ил 14 октйабр тарихли гярарла Рига Реэионал Мящкямяси Яризячини СРМ-in 75-2 маддясиндя нязардя тугулан хцесуси гятимкан тядбири кими ев дустаѳы сахлайыб, 1998-ѳи ил сентйабрын 25-дян сонра о, йенидян тязридханайа гайытмаѳа мяѳбур едилиб. Щт ишк фнвфт гягт ыѳкцт бцтцн бц мцддят ярзиндя яризячи даим нязарят алтында вя формал олараг мянзили тярк етмяк гадаѳасы иля юз мянзилиндя дустаг едилиб. Мящкямя беля щесаб едир ки, бунун Конвенсийанын 5-ѳи маддясиндя нязардя тугулан «азадлыгдан мящрумемя» кими дяйярляндирилмяси цццн бу мяѳбурийятин дяряѳасы кифайят едир (бах; йухарыда ады ѳакилян *Мансини Италийайа гаршы*, б.17) Мящкямянин фикринѳя, Яризячинин щябсханадан лцтфквф ччыецффтфнф нукдцжвшкщдыцыш афлеэ вф иг йцишдвцтвшк. Рцйщйцевц, шыештефй ыцтцвдцкштвцт фнвэт щдгк лш, Яризячини фвш ччыецффтфдфквф нукдцжвшкщцнц щсфяц мукцт Кщйф Экфяш Мцрлцьцыш щтф йфкжэ ецвищй щдгтфт гятимкан ецвишкштшт ѳфршннцештш щ йцвцк вц вцншжьцвш, юътлш щ, рѳйгйш ифчэѳвфт ѳмцййцеш ыцригы щдфкфй йфдэквэ. Игтвфт ифжйф Ыцрлцьц пбыецкшк лш, тязсирляндирилян щяхсин тцяфкце фдеэтвф йфдвэхэ ччыецффтфтэ ецкл уеьцнц щчешнфкэ юфеьэквэ мц щтгт рцкцлце уеьцл фяфвдэхэтф йщнгдфт ыцрвгвшннцедцк рциычфтфвфлэ шдц унтш швш. Иг жцкедцкдц Ыцрлцьц ѳъшв увшк лш, ыцррцештшт фхэкдфжьфыэ шдц ифхдэ щдфкфй тэqsirländirilэн şəxsin фвш ешии ыѳцыышыщдцкштвц нукдцжвшкщдыцыш вфшь йѳммцвц щдфт ѳмцййцеш рциы жцкедцкштвцт мц фвш ишк куошьвцт щифкцевшк. Иѳеьт иг фвэюцлщдцт ѳмфашй ыцкрцдцдцк Лщтмутышнфтэт 5-сш ыфввцыштц жфьшд увшдц ищдцк.

64. Ыцрлцьц Рблѳьцешт тязсирляндирилян щяхсин ум вгыефхэ увшдцкцлцт мц ччыецффтфнф нукдцжвшкщдцкцлцт рциычфтфвфт вфрф ньлыцл жцкфшевц ыфчдфтэдьфыэ ашлкштш шввшф уеьшк. Фтсфй игтф ифчѳнфкфй, щ чфеэждфвэк лш, 5-сш ыфввц фяфвдэйвфт ыцркгь уеьц жцкедцкштш пбыецкшк (ифч: нгчфкэвф ады ѳакилян *Мансини Италийайа гаршы*, б16, еляѳя дя *Д.Алманийайа гаршы* 11703/85 сайли, 1987-ѳи ил 9 декабр Комиссийанын гярары, Гярарлар вя щесабатлар (ДК) 54, сящ.117 вя *А.Б. Исвечрайя гаршы*, 20872/92 сайлы яризя, 1995-ѳи ил 22 феврал тарихли Комиссийанын гярары, ДК 80, сящ. 55). Яслиндя, Лонвенсийанын сялащййятли органларынын «интенсивлик» вя «пилля» анлайышлары 5-ѳи маддянин тятбиг едилмя мейарлары кими щябс ѳязасынын чякилдйи мцхтялиф йерлярин дахили гайда вя рашатлыг фяргляриня дейил, йалныз щярякятетмя азадлыѳы мящдудийятинин дяряѳасын аиддир.

65. Щямчинин Мящкямя Латвийайа мцнасибятдя Конвенсийанын гцввяйя миндийи 1997-ъи ил 27 ийун тарихиндян башлайараг мъвяггяти щябсин мцддяти шаггында мцвафиг шикайяти ясассыз щесаб едир. Анъаг буна бахмайараг, о хатырладыр ки, щябсяалма мцддятинин аьлабатан характерини мцяййянляшдирмяк цццн о, йухарыда эюстярилян тарихдян яввялки щябсяалынма мярщялясини дя нязря ала биляр. (бах: *Лечиус Литвайа гаршы*, 34578/97 сайлы, б91, ЁЕДЩ 2000-ЫХ вя *Тззаска Полшайа гаршы*, 25792/94 сайлы 11.07.2000. 54, чап олунмайыб)

66. Конвенсийанын 5-ъи маддянин 3-ъц бюлцмцндя нязрдя тутулмуш мярщялянин Яризячинин щябс олундуьу тарихдян, йяни 1995-ъи ил 14 ийулдан башладыьыны иддиа етмяйя щеч ня ясас вермир. Бу дюврцн сон мцддятиня эялдикдя ися Мящкямя хатырладыр ки, бу йалныз биринъи инстансийада иттищамын ясаслылыьы гяраара алындыьы эцндцр. (*Лабита Италийайа гаршы* (ЭЪ), 26772/95 сайлы 147, ЁЕДЩ 2000-ЫВ вя *И.А.Франсайа гаршы* 1988-ъи ил 23 сентйабр тарихли ищ, мяъмуя 1998-ВЫЫ, сящ. 2978, 98). Беяляикля, Яризячинин мцвяггяти щябс мцддяти Рига Ярази Мящкямяси тяряфиндян биринъи инстансийада мящкум едилмянин елан едилмясинин сон тарихиндя- 2001-ъи ил 28 декабрда битиб. Яввялдя дейилянляри нязря алараг Мящкямя щесаб едир ки, Конвенсиянын 5-ъи маддясинин 3-ъц ицтвш тбйеунш-тцяцквцт ифчэдфт бьввце 6 ил 5 ай вя 14 эцн давам етмиш вя бунун 4 ил 6 айы Конвенсийа Латвийайа мцнасибятдя гцввяйя миндикдян сонракы мцддята аиддир.

Б.Щябсдя сахланма мцддятинин аьлабатан характери

1.Тяряфлярин аргументляри

67. Рига Ярази Мящкямясинин Яризячинин азадедилмя шаггында вясатятлярини систематик олараг рядд етмясиня эялдикдя ися Рюкцмят щесаб едир ки, Яризячи ишлядийи банкда олдуьа мясулиййятгли вязифя тутдуьундан онун иттищам едилдийи ганун позунтусунда щцбщяли щесаб едилмяси цццн егефкдэ мц цыфыдэ сябябляр, синайят щцгугу нормасы иля гадаьан олунан, гуллуг мювгейиндян тамаш мягсядиля истифадя олунмасыны тясдиг едян факт вя ясас мювьуд олуб. Щямчинин, Щюкумят тюрядилмиш ъинайятвц барясиндя щябс гятимкан тядбири верилмиш сюзцэедян банкын щцбщяли билинян даща ики рящбяр шяхсинин гачыб эизлянмяси фактэтф истинад едяряк тягсирляндирилян шяхсин истинтаг вя мящкямядян эизлянмяк тящлцкясини реал щесаб едир. Бундан башга, щябсдя сахлатьф, тягсирляндирилян шяхсин диндирилмяси вя мящкямянц эялмясини тямин етмяк цццн ваьиб иди. Щюкцмят хцсусиля гейд едир ки, тяхминян бир ил вя алты ай давам едян истинтаг заманы тягсирляндирилян шяхс ийирми

ики дѣя диндирилиб ки, бу да мящкямя цццн гиймятли мялуматларын топланмасына имкан вериб. Щюкмятин фикринѣя, бу фактын юзц беля мцряккяб вя долашыг мящкямя ишиндя прокурорлуьун ишинин сямрялилийини сцбут етмяк цццн кифайят едир. Бундан башга, Щюкумят хатырладыр ки, СРМ-э уйьун олагаг, мцвяггяти щябсдя кеъирилян вахт цмцми ъяза мцддятиня щесабланыр.

Нгчфкэвф вуншдцтдцкш нязря алараг, Щюкмят беля нятиѣяя эялир ки, тягсирляндирилян шахсин щябсдя сахлама мцддяти Конвенсийанын 5-ѣи маддясинин 3-ѣц бяндиня эоря аьлабатан олуб, щябсдя сахламанын юзц 5-ѣи маддянин 1-сш ицтвштвц эюстярилян тялябляря уйьун иди.

68. Яризяѣи гейд едир ки, Щюкумятин юз мялуматында эюстярдийи ики ясас аргументдян щеч бири (онун банк системиндя йцксяк вязифя сациби олмасы вя истинтагдан вя мящкямядян гачмаг тящлцкясинин реал олмасы сябьябиндян иряли эялян щцбщялярин мцмкцнлцйц) онун щябсдя сахлама мцддятинин артырылмасы иля баьлы гябул едилян чохсайлы гярарларда ачыгланан сябьябляр арасында эюстярилмяйиб. Бундан башга, Яризячи вурьулайыр ки, ев дустаьы олдуьу вахтдан о, ня ядалят мцщакимясиндян гаьыб эизлянмяя чалышыб, ня дя ки, истинтага мясул шахсярля ямякдашлыгдан имтина едиб. Буна эоря дя онун давранышында гачмаг ещтималынын эцман едилмясиня щеч ня ясас вермирди. Банкын ѣинайятдя щцбщяли билинян диэяр ики йцксяк вязифяли шахсинин гаьыб эизлянмякляриня эялдикдя ися, Яризячи онларын сонрадан щябс едилмяляриня бахмайараг, щеч вахт истинтагдан бойун гаьырмаьа ѣящд етмядиклярини ьшыфд ѣякир.

69. Цмумийятля, Яризячи щесаб едир ки, иш щакимя эюндярилдикдян сонра Щюкумят онун щябсдя сахланмасына цагг газандыраьаг щеч бир сцбут тягдим етмяйиб. **Мящкямяляр онун щябсдя сахланылма мцддятини узатмагла яслиндя игтф зярурятин олуб-олмамасыны вя она гаршы башга бир гятимкан тядбирини тятбиг етмянин мцмкцнлцйцнц тящлил етмякдянся, Мящкямяни Яризячинин азадлыьа бурахылмасына бяраят газандыраьаг ящямийятли дяйишиклик етмяляриня инандырмалы швшдяр.**

Нящайят, Яризячи иддиа едир ки, щябсдя сахланма мцддятинин аьлабатанлыьына эялдикдя онун сящщятинин аьыр вязийяти вя щябс ѣязасынын яксяр щиссясини кечирдийи тяьридхананын йарарсыз щяраити факты ясас фактор тяшкил едир.

2. Мящкямянин вердийи гиймят

а) Мящкямя тяряфиндян тьяин едилмиш ясас принципляр

70. Щяр шейдян яввял Мящкямя хатырладыр ки, щябсдя сахланма мцддятинин аьлабатан хцсусийяти мцъярряд дейил вя тягсирляндирилян шяхсин щябсдя сахланылмасынын ганунилийи щцк ишк рфдвф ишин хцсусийятляриня эюря гиймятляндирилир.

Щябс едилмя иддиасы Конвенсийанын 5-ъи маддясиля мцййян едилмиш шяхси азадлыьа щюрмят маддясиндя эюстярилян тягсирсизлик презумпсийасына бахмайараг, яэяр мцййян цстцнлцк тяшкил едян ясл иътимаи мараг тялябатыны ашкара чыхарырса йалныз верилмиш конкрет ишдя юзцня щагт газаныр. (Ифч:йухарыда ады чякилмиш *Лабита Италийайа гаршы* б.152, еляъядя *Кудла Полшайа гаршы*, [ЭЪ], 30210/96 сайлы, §110, ЁЕДЦ 2000-ХЫ, вя 254-А сайлы, серийа А, сящ. 15, §30, *Исвеъряйя гаршы* ишиндя, 1993-ъц ил 26 йанвар тарихли).

Верилмиш щяр шансы бир мящкямя ишиндя тягсирляндирилян шяхсин мяруз галдыьы мцвяггяти щябсин аьлабатан мцддяти ашмамасына нязарят етмяк илк нювбдя мящкямя органларынын пайына дцщцр. Бу шалда, онлара тягсирсизлик презумпсийасы принципни лазымынъа нязря алараг, ашкарланаъаг бцтцн щаллары юйрянмяк вя 5-ъи маддя иля мцййянляшмиш ганун позунтусуна щагт газандыран иътимаи мараг тялябини кянарлашдырмаг вя буну азад едилмяк щагтында вьаsатя dair мцвафиг гярарларда нязря алмаг лазымдыр. Гярарларда ады чякилян сябябляря вя мараглы тяряфин эюстярдийи мцбаршыц доьурмайан факторлара эюря Мящкямя тьяин етмялидир ки, 5-ъи маддянин 3-ъц бянди иля тяминат верилян щцгуглар позулуб, йохса йох. (бах; *Мцллер Франсайа гаршы* мящкямя иши цзря 17 март 1997-ъы ил тарихли гярара, Мяъмуя 1997-ЫЫ, с. 388, § 35)

71. Мящкямя щямчинин хатырладыр ки, тутулмуш шяхсин ьинайят ямялиндя щцбщяли билинмясиндя мцмкцн олан сябяблярин онун щябсдя сахланылмасынын ваъиб щяртидир. Онда Мящкямя сцбут етмялидир ки, мящкямя органлары тяряфиндя гябул едилмиш диэяр сябябляр азадлыгдан мящрумийятя бяраят газандырмагда давам едирлярми. Онлар юзлярини кифайят гядяр вя ящямийятли кими эюстярдикдя, Мящкямя еляъя дя арашдырыр ки, сялащийятли милли щюкцмят органлары мящкямянин эедишатыны излямяйя «хцсуси сая» эюстяриблярми (бах; йухарыда ады чякилян *Кудла Полшайа гаршы* мящкямя иши, § 111 вя *И.А. Франсайа гаршы* мящкямя иши, § 102). Бу ьящятдя истинтагын мцряккяблилийи вя онун хцсусийятляри нязря алынмасы ваъиб олан элементлярдир. (бах: *Скот Испанийайа гаршы* 18 декабр 1996-ъы ил тарихли мящкямя иши, Мяъмуя 1996-ВЫ, с. 2396, §74)

б) Ыбяъпувцт шалда адичякилян принциплярин тятбиги

72. Щазыркы ишдя, Мящкямя гейд едир ки, Конвенсийа Дфемшйайа мцнасибятдя гцввйя миндикдян сонра Рига Реэионал Мящкямяси яризячинин азадлыгдан мящрумемтяк мясялясиня доггуз дяфя бахыб: яввялгя 1997-ъи ил 30 ийунда прокурорлуьун иш говлуьуну гябул едилдикдян сонра тягсирляндирилян шахсин щябсдя сахланылмасы гярара алыныб вя сонра онун азад едилмяси щаггында вясатятлярия 15 декабр 1998, 3 сентйабр вя 27 октйабр 1999, 24 феврал, 1 март вя 30 март, 11 апрел вя 15 ийун 2000-ъи ил тарихли гярарларла рядд ъавабы верилиб. Онун азадлыгъа бурахылмаг щаггында вердийи вясатятляри рядд етмяк цццн Кшйф Якфяш Ёцрлцьцыш тягсирляндирилян шахсин тягсирли билиндийи ъинайятин аьырлыьыны, яризячинин шахсиййятини, елягя дя онун азад едилмясиня бяраят верягяк йени фактларын олмадыьыны ясас тутмушдур. Мящкямя яслиндя йухарыда ады чякилмиш бцтцн гярарларла бу цч аргументи тьякрат едиб.

73. Мящкямя мцзакиря едилян гярарларда ясас кими эюстярилян дялил вя сцбутларын чох мцъярряд вя бясит характерли олмасыны илк дяфядян гейд едир. Яслиндя, яризячинин азадлыгъа бурахылмаг щаггында вердийи вясатятляри рядд етмякля ярази мящкямяси СРМ-ин 72-ъи маддясиндя садаланан бязи мейарлары йада салмагла кифайятлянмиш вя яризячинин шахси мисалында ифчэдфт бу мейарларын щансы тяздя вя щансы юлчцдя щдвгхгтг дягигляшдирмядян йалныз бир гятимкан тядбириня цстцнлцк верши (бах: йухарыда ады чякилмиш *мутатис мутандис, Лабита Италийайа гаршы* шжш , 163-сь ицтвш). Мящкямя тясдиг едир ки, тягсирли билиндийи ъинайятин аьырлыьы, яризячинин бу ъинайятляри тюрятмякдя щцбщяли билинмяси йалныз илкин щябсдя щагг газандыра билярди. Анъаг буна бахмайараг мцяййян вахт кечдикдян сонра, бу аргументляр лабцд олараг юз ящямиййятини итиряряк тягсирляндирилян шахсин сонракы дюврдя азадлыгдан мящрум едилмясиня щагг газандырмаъа кифайят етмяйибляр. Яризячинин бу гядяр узун мцддята щябсдя сахланмасы цццн йалныз Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 3-ъц бятвштвц нязардя тутулан мцвафиг щаллара истинад едян тутарлы ясасларын олмасы ваьиб иди.

74. Мящкямя сюзцэедян щалда буна охшар сябьяляр ашкарламайыб. Демяк олар ки, мцбашися доьуран бцтцн гярарларда яризячинин шахсиййятиня истинад едилмяси щеч бир дягиг фактла сцбут олунмадыьындан Мящкямя буну инандырыгъы гябул етмяйиб. Рюкмятшт хатырлаевэхэ лшьш тягсирляндирилян шахсин ядалят мцщакимясиндя гачыб эизлянмяси тящлцкясиня эялдикдя ися Мящкямя гейд едир ки, 1997-ъи ил ийун айындан бязи милли мящкямяляр бу сябьяби ясас тутмамышлар. Беяликля, бу сябьяб сонракы дювря шамил едиля билмяз. Мящкямя хатырладыр ки, щяр фярз олунан щалда, бу ъцр тящлцкя заман кечдикъя азалыр. Чцнки илкин щябс мцддятинин сонралар (ьфкфйдэ ецкцашт ьцкгя йфдьфйвфт урешнфе уввшнш) щябс ъязасы мцддятиня

щесабланмасы тягсирляндирилян шяхсин онун гачмаг ыящдинин азалдылмасы мащийятини дашыйыр (бах: *Матзнеттер Австрийайа гаршы* 10 нойабр 1969-ъу ил тарихли мящкямя иши, А серийасы 9-сг сшдв, с. 32, б.11 вя *Б.Австрийайа гаршы* 28 март 1990-ъы ил тарихли мящкямя иши, с.175, А серийасы с. 14, б.44). Яризячинин юзцнцн ядалят мцщакимясиндян гачыб эизлянмайя щеч бир ыящд етмямясиндян иряли эяляряк, Мящкямя мцвафиг мярщялядя яввялдян сона гядяр бу ыр тящлцкянин реаллыына сюзцэедян щалда ясас эюрмцр.

75. Бундан башга ишт фкфжвэкэдьфыэтэ ыкцедцтвшкцл мягсядиля яризячинин сялащийятли мящкямя органы гаршысында мящкямайя эялмайин ваьиблийиндян сющбят эедяркян сюзцэедян щалда сон сябяб кими ситат эятирилян Мящкямя щяр шейдян яввял гейд едир ки, бу мясяля щагйэтда Рюкцмят тяряфиндян эюстярилян аргументин мащийяти щакимя верилмяздян яввялки мярщяляйя аиддир. Мцщакимянин сонракы дюврцня эялдикдя, Мящкямя мцяййян едир ки, 16 октйабр 1997-ъи илдян, 14 сентябр 1998-ъи иля гядяр щеч бир истинтаг тядбиринин щяйата кечирилмямяси садяъя бошуна итирилян вахтдан ибарят олмушдур; бунунла беля бу мцддят 11 ай давам етмишдир. Бурада щяля йалныз ян тутарлы сябябляр мараглы шяхсин бцтцн бу дювр ярзиндя щябсдя сахланылмасына щагг газандыра билярди вя мящкямя щазыркы щалда бу ыр сябябляри ашкар етмямишди. Бу щалларда мящкямя беля нятигыя эялир ки, латыш щюкцмят органлары яризячинин вязийятиня лазыми сая эюстярмямишляр вя ишя бахыжэ сцратляндирмайин ваьиблийиндян иряли эялян сябяб ясассыздыр.

76. Нятигыдя, яввялки щярщлярдян беля мялум олур ки, латыш мящкямяляринин юз гярарларында истинад етдикляри вя йа Мящкямя гаршысында гейдляриндя Рюкцмятин ясасландыы мотивляр, яризячинин мцддяти узадылмыш щябсиня щагг газандырмаба кифайят етмир вя заманын сынабына давам эятирмирляр. Бурадан беля нятигы чыхыр ки, щяддян артыг давам едян мцддяти иля мцбащисяли щябс 5-ъи маддянин 3-ъц бяндини позуб.

ЫЫ. Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бяндинин иддиа едилян позунтусу щаггында

77. Яризячи онун щябсдя сахланмасына щягиги мящкямя нязарятинин олмамасындан шикайят едир. Бу ыящятдян, о, мящкямя анлайышына хас гярзесизлик вя мцстягииллик тяминатларындан айдын сурятдя мящрум едилмиш щакимляр щейяти ццн онун азад олунмаг щаггында мцраьят етдийи бцтцн хащишлярия щеч бир ыидди йохланыш

олмадан рядд ъавабынын верилмяси фактыны тядигляйряк Конвенсийанын 5-џи маддясинин 4-џц бяндинин позулмасыны иддиа едир. Щямин бяндыя дейилир:

«Тутглама вя џа щябся алма нятиџясиндя азадлыгдан мящрум едилмиш щяр кяс ону щябся алынмасынын ганунилийиня мящкямя тяряфиндян тяхиря салынмадан бахылмаг щцгугуна вя яээр онун щябси мящкямя тяряфиндян ганунсуз щесаб едилдибся, азад едилмяк щцгугуна маликдир.»

А. Тяряфлярин аргументляри

78. Щюкмятя эюря яризячинин щябсиня нязарят увцт мцщакимя шскффез тамамиля 5-џи маддянин 4-џц бяндинин ясас анлайышларынф, џяни «тяхиря салынмадан», «ганунилик», «мящкямя» кими анлайышларф уйџун эялир. «Тяхиря салынмадан» анлайышына эялдикдя Рюкмят хатырладыр ки, СРМ-ин 222-сш маддясиншт 1-сш ицтвштц эюря бу мювзуда вясатят мцвафиг гярарын верилмясиндян ян эеџи џедди пџт ярзиндя дахил ола билир вя мящкямя алдыџы вахтдан ян эеџи џедди эцн ярзиндя бу џцр вясатятя бахмаџа мяџбурдур. «Ганунилийя» нязарятдян сющбят эедяркян, Рюкмят дяйяр верир ки, яризячинин уешкфя етдийи гярарлар СРМ-ин мцвафиг нормасына вя щябсин аьлабатан характери щаггында џохламанын нятиџяляриня ясасланыб. Нящайят «мящкямя» анлайышына эялдикдя, Рюкмят хатырладыр ки, щаггында мцбащися эедян бцтцн гярарлар мцвяггяти щябсяалма вя џа онун мцддятинин узатмаџы ямр етмяк цццн џалныз мящкямяляря ыцдфршнце мукцт СРМ-ин 76-џы маддясиня уйџун гябул едилиб. Щеч бир манея олмадан, яризячи азадлыџа бурахылма хащишлярини тягдим едя билиб вя мящкямя онларын щамысына бахыб. Нятиџя етибариля, Рюкмят 5-џи маддянин 4-џц бяндинин позулмасына аид щеч бир яламят эюрмцр. Бундан башга, Рюкмят вурџулайыр ки, яризячи онун щябсдя сахланма мцддятинин узадылмасы щаггында гярарларын щую бириня ня вясатят, ня дя жшлфнце џолу иля етираз едиб.

79. Яризячи дягиглящдирир ки, СРМ-э щябс гятимкан тядбири мцяйџян едян мящкямя гярарларындан щикайят етмяк щцгуну тямин едян дяйищикликляр џалныз 1 апрел 1999-џу илдян гцввяйя миниб. Бу тарихдян яввял юцлшжџц ыцкрцдцыштвц рцк рфтыэ ищк щаким рцлфк тяряфиндян дейил, џалныз баш щакимин илкин истинтаг дюврцндя гябул етдийи гярарлара гаршы џухары инстансийа гаршысында щикайят яризяси вермяк оларды. Щятта 1 апрел 1999-џу илдян бяри щикайят яризяси иля мцраџият етмяк щцгугу, џалныз мящкямя бир айдан артыг мцддятя мящкямя иџласыны тяхиря салдыџы щалда щяйята кечириля билирди. Беяликля, сюццедян щалда, бу тялабата џалныз бир дяфя 1999-џу илин нойабр вя џа октџабрында ямял едиб. Щятта бу џезаня фцрсятдя бея о,

шикайят яризясини тяртиб едя билмайиб. Чцнки Али Мящкямянин сенаты, ону 27 нойабр 1999-ъу ил тарихли гярары иля гябуледилмяйян елан едиб. Щюкцмятин эюстярдийи аргументя эялинъя, тягсирляндирилян шахс мцвяггяти щябся даир щеч дя бцтцн гярарлара гаршы етираз етмайиб, яризячи дягигляшдирир ки, бу истинад йалныз 30 ийун 1997-ъи илин баш щакимя эери гайтарылмасындан яввялки мярщяляйя мцвафигдир. Яслиндя, о, 28 август вя 26 октйабр 1995-ъи ил вя 22 апрел 1996-ъы ил тарихли гярарлара гаршы шикайят яризялярини ябяс йеря вериб. Мящкямялярин бу етираз яризяляриня йохланылмадан вя кифайят гядяр тутарлы сябъб эюстярмядян рядд ъавабы вермяси факты тягсирляндирилян шахси вя еляъя дя онун вякиллярини инандырыб ки, сонрадан эяляъякдя вериляъяк щяр бир шикайят яризясинин агибяти дя яввяллкиляр кими олабагдыр.

Б. Мящкямянин вердийи гиймят

80. Яввялдя дейилянляри нязря алараг, Мящкямя хатырладыр ки, Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бяндия ямал едилмяси мясялясини йохламаг ццн онун *ratione temporis* сялащийяти, Латвийайа мцнасибятдя Конвенсийанын гцввяйя миндийи 27 ийун 1997-ъи ил тарихдян сонракы дюврля мящдудлашыр. (бах: *Сивинаренков Эстонийайа гаршы* 15 феврал 2000-ъи ил чап едилмямиш мящкямя иши, ъилд 42551/98). Нятиъядя, сюзцедян щалда о, яризячинин щябсиня мящкямя нязарятинин ефективлийини ишин илкин истинтаг мярщялясиндя дейил, йалныз ыгрфлщъц щскффеэ мярщялясиндя гиймятляндирмяйя сялащийятлидир.

81. Мящкямя хатырладыр ки, 5-ъи маддянин 1-ъц бянди тутулан вя йа щябся алынан щяр бир шахся мцщакимя едилмя вя 5-ъи маддянин 4-ъи бяндия эюря ися щябсин ганунилийиня вя азадлыгдан мящрум етмя щяртляриня щюрмят едилмясиня мящкямя тяряфиндян нязарят етдирмяйя ъящд едян мцщакимяйя башламаг щцгугу верир. (бах: *Асенов вя башгалары Болгарийайа гаршы* 28 октйабр 1998-ъи ил тарихли мящкямя иши, Мьямуя 1998-ВЫЫЫ, с. 3298, б.162). Щятта яээр 5-ъи маддянин 4-ъц бяндия эюря мцщакимя цсулу 6-ъы маддянин 1-ъи бяндия мцлки вя йа ъинайят иддиалары ццн таяин едилмиш ейни тяминатларла мцщайят олунмамалыдырса, лазымдыр ки, о, щцгуги характер дашыйан вя сюзцедян азадлыгдан мящрумемтя нювцяня уйьун тяминатлар версин. (бах: мясялян, *Мезйери Алманийайа гаршы* 12 май 1992-ъи ил тарихли мящкямя иши, 237- А ъилди, А серийасы, с. 11, б.22 вя *Бранниган вя МьБрид Бирляшмиш Краллыъа гаршы* 26 май 1993-ъц ил тарихли мящкямя иши, 258-Б ъилди, А серийасы, с.49, б.58)

Хцусулия дя, Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бяндия «мящкямядя» данышылмасына бахмайараг, бу мящкямянин 6-ъы маддянин 1-ъи бяндия гяти сурятдя тяляб олуна кими «мцстягил вя гязсиз» олмасы айдыъа тяляб олунмур. Анъаг буна бахмайараг, Мящкямя щесаб едиб ки, щям мцстягиллик, щям дя гязсизлик «мящкямя» анлайышынын ясас ящямийятли элементлярини тяшкил едир (бах: *Д.Н. Исвечрайя гаршы* [ЭЪ], 27154/54 ылди, б.42, 29 март 2001-ъи тарихли, Мящкямянин ряси Мяъмуясиндя чыхараг чап олнаъаг мящкямя иши). Щямчинин Конвенсийа системиня хас щцгуги дювлят принсипи ишыында, Мящкямя щесаб едир ки, «мящкямя» «щямищя» «ганун тяряфиндя тязимлянмялидир», яс тягдирдя демократик бир ъямийятдя фнкэ-фнкэ ацквдцкшт мящкямя ишини баша дцщмяк ццн лазымы ганунилик чатышмазды.

82. Сюзцедян ищдя Мящкямя тядиг едир ки, иш истинтаг сяндляринин Рига ярази мящкямяси гаршысында эери гайтарылмасындан бяри бу иши, ясаслы сурятдя щялл етмяк ццн чаъырылмыш бу мящкямя, щямчинин яризячинин тягдим етдийи азадлыъа бурахылмаг щаггында мцраъиятляря дя бахмалы иди. Бу ъащятдя, Мящкямя фактлара истинад едяряк Конвенсианын 6-ъы маддясинин 1-ъи бяндия уйъун олага беля нятиъяйя эалир ки, яризячи гязсиз мящкямя тяряфиндя мцщакимя едилмяйиб (117,119,121-ъи бяндляр) вя ищя бахан щейят 14 декабр 1999-ъу илдя даща «ганун тяряфиндя тязимлянмяйиб» (115-116-ъы бяндляр). Беляликля, Мящкямя щесаб едир ки, сюзцедян мящкямя Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бянди иля «мящкямяйя» гойулан тялябляря ъаваб вермирди.

83. Бурадан беля нятиъяйя эалинир ки, сюзцедян ищдя 5-ъи маддянин 4-ъц бянди позулуб.

ЫЫЫ. Конвенсийанын ищя аълабатан мцддятдя бахылмаг щцгугуна мцвафиг 6-ъы маддясинин 1-ъи бяндия эцман едиян позунтусу щаггында

84. 6-ъы маддянин 1-ъи бянди бахымындан яризячи онун ишиня аълабатан мцддятдя бахымадыындан щикайят едир. Сюзцедян ищя аид олан 6-ъы маддянин 1-ъи бяндия дейилир: «Щяр къс онун мцлки щцгуг вя вязифяляри мцяййян едияркъан вя йа она гаршы щяр щансы ынайят иттищамы сцрцяркъан, ганун ясасында йарадылмыш мцстягил вя гязсиз мящкямя васитясиля аълабатан мцддятдя ишин ядалятли вя ачыг аращдырылмасы щцгугуна маликдир.»

А. Нязяря алынмалы олан мцддят

85. Конвенсийанын 6-ъы маддясинин 1-ъи бянди бахымындан нязря алынмалы мярщяляйя эялдикдя Мящкямя хатырладыр ки, ынайят ишиндя «аьлабатан мцддят» илк дяфя шяхс «тягсирли» билиндийи андан башлайыр; сюцбят мящкямя мцщакимясиндя, мясялян, щябседилмя вя йа илкин йохламанын ачылышындан эеда бияр. (бах: *Вемцофф Алманийайа гаршы* яввялки тарихдян 27 ийун 1968-ъи ил тарихли ъ.7, А серийасы, с.26, б.19 вя *Ринзелсин Австрийайа гаршы* 16 ийул 1971-ъи ил тарихли ъ.13, А серийасы, с.45, б.100 мящкямя ишляри). 6-ъы маддянин 1-ъи бянди бахымындан «тягсирляндирмя», «ынайят ямяли тюрятмякдя иттищам едилян шяхс щаггында сялащийятли дювлят органынын вердийи рясми билдириш» кими тьяин олуна бияр, бязи щалларда о, щцбщяли шяхсин вязийятиндя ваьиб нятиьяляря сябяб олан вя бу ыр иттищама тятбиг олунан вщпцк ецвищкцк ащкъфыэत्वф щдф ищдцк. (бах: мясялян вя *Фоте диярляри Италийайа гаршы* 10 декабр 1982-ъи ил тарихли мящкямя иши, ъ.56, А серийасы, с.18, б.52 вя *Сари Туркийяйя вя Данимаркайа гаршы*, 8 ноябр 2001-ъи ил тарихли иши, ъ.21889/93 , б.66, чап едилмяйиб).

Сюзцэедян щалда Мящкямя щесаб едир ки, мцбашисяли мящкямя 1 ийун 1995-ъи илдян йяни яризячинин щцбщяли шяхс гисминдя илк дяфя диндирилдийи вахтдан башлайыр. (бах: мутатис мутандис, *Мартинис вя Эарсиа Алвес Португалийайа гаршы* 16 ноябр 2000-ъи ил тарихли иши, ъ.37528/97, б.20, чап едилмямищдир). Биринъи инстансийада башландыъы тарихдян 28 декабр 2001-ъи илдян бу эцня гядяр щяля дя сюзцэедян щалда апеллийасийа мящкямясиндя юз щяллини эюзляйян истинтаг 6 ил вя 7 ай давам етмищдир.

86. Мящкямя тядсиг едир ки, о, ынайят мцщакимя иъраатынын мцддяти щаггында верилян щикайятя йалныз 27 ийун 1997-ъи ил, йяни Конвенсийанын Латвийайа мцнасибятдя гцввяйя миндийи тарихдян сонракы дюврдя баха бияр. Анъаг буна бахмайараг 5-ъи маддянин 3-ъц бяндиндя щдвгхг кими (бах: 65-ъи бянд) мящкямя иъраатынын йухарыда эюстярилян тарихя гядярки щаллары да нязря алынмалыдыр. (бах: *Митаб вя Мцфцоьлу Туркийяйя гаршы* 25 март 1996-ъы ил тарихли мящкямя иши, Мяъмуя 1996-ЫЫ, с. 410, 28-ъи бянд вя *Зана Туркийяйя гаршы* 25 ноябр 1997-ъи ил тарихли мящкямя иши, 1997-ъи ил-ВЫЫ Мяъмуяси с.25-39, 74-ъц бянд). Беяляикля, сюзцэедян тарихя гядяр мящкямя аращдырмасы 2 ил 27 эцн давам етмищдир.

Б. Аращдырмананын мцддятинин аьлабатан олуб-олмамасы

87. Мящкямя дяфялярля гейд edib ки, аращдырма мцддятинин аьлабатан олуб-олмамасы için konkret halları nəzərə alınmaqla, xüsusilə ишин мцряккяблилийи, яризячинин вя сялащийятли дювлят органларынын давранышы kimi meyarlar baxımından

гіймятляндирилир. (бах: диэяр гярларла йанашы *Реинцардт вь Силиман-Кайт Франсайа гаршы* 31 март 1998-ъи ил тарихли мящкямь иши, 1998-ЫЫ Мяъмуяси с.662, 97-ъи бьнд вь йухарьда ады чькилмиш *И.А. Франсайа гаршы* 119-ъу бьнд вь *Пелисье вь Сасси Фансайа гаршы* (ЭЪ), ь.25444/94 67-ъи бьнд, ЁЕДЩ 1999-ЫЫ)

1. Тярьфлярин аргументляри

а) Щюкмят

88. Мящкямьнин сярньамьнда олан щцгугі вь фактікі элементлярин мцряккьблилийинь эьлдикдя Щюкмят хатырладьр ки, «*Банка Балтижа*» мящкямь иши Латвийаньн бцтцн тарихиндя ян мцряккьб ишлярдян биридир. Бу мцряккьблик тюрядилмиш ьинайятин мцстясна hallarından иряли эьлир. Яслиндя яризячинин тягсирли билиндийи ифлас hadisəsi нятигьсиндя 504000 няфяр мцфлис олуб; юлкя ящалисинин демьк олар ки, йарьсы бу аьыр hadisənin нятигьляриндєп зийан чькібляр. Мящкямьуэ тягдим олунап илкин sübutlarda Щюкмят исраг едир ки, ишя 100 няфяр шащид ььлб олунуб вь 69 ьилддя говлуг сьнядлярин топланіб. Сонрадан ялавя едиян гейдлярдя бу рьгьмляр дягиглящдирилиб. Йени щесабламалара эюря милли щюкмят органлары 365 шащиди диндирмяли олублар вь иш говлуьу щяр бири тяхминян 250 сьщифядян ибарят 85 ьилд тящкил едіб. Нящайят, тюрядилмиш ьинайят нятигьсиндя дяйян зяряр 204 миллион лат (тяхминян 350 миллион авро) дяйяриндя олуб. Щямчинин Щюкмят ишин hüquqi ььщятдян мцряккьб олмасыны да вурьулайьр. Эслиндя «*Банка Балтижа*» мящкямь иши Латвийада бу сьпкидя тюрядилмиш ян ящямийятли биринъи мящкямь иши олдуьундан, бу мьовзуда щеч бир тяьрцбьси олмайан прокурор вь щакимляр банк щцгугунун юйрянилмясиня хейли вахт сьрф едібляр. Щюкмят bildirir ki, digər дьвлятлярин дє тяьрцбьси эюстярир ки, малийя вь банк щцгуг позунтусуна даир ьинайят ишинин тядгигаты якьяр щалларда чох мцряккьб olmaqла хейли вахт тяляб едир.

89. Щюкмят елягь дя щесаб едир ки, сьлащийятли дьвлят органларынын давраньшы аращдырма мцддятинин узадылмасына сьбьб олмауіб. Яслиндя, Рига ярази мящкямьси тяряфиндян 30 ийун 1997-ъи ил тарихдя гьбул едилмиш ишин щазьрлыг иьласы йалныз ики щьфтядян сонра, 30 ийун 1997-ъи илдя кєçirilib. 13 - 14 октйабр 1997-ъи илдя чаььрылмыш икинъи иьлас яризячинин хьстяханайа йерлящдирилмяси вь ев дустаьы едилмяси, 16 октйабр 1997-ъи ил тарихли ццнъц иьлас ися щаким вь ассесорларын сьюзцедян мящкямь ишиня бахмагдан имтина етмяляри иля мцщайят олунуб. Мцдафия

тяряфин мящкямя тәркибинә етираз етмәси сәбәбидән пювбяти иълас 31 октябрь 1997-ъи илдя кечириліб вя бу етираз тәмин едиліб.

Нятиъядя, яввялки мящкямя тәркибинин ишдяи имтина етмәсиндяи сонра йени тәйин едилмиш мящкямя тәркибинин банк ганунверийилийини вя işi юйрянтәляри сябябиндяи 4 нойабр 1997-ъи ил тарихдән 14 сентйабр 1998-ъи ил тарихядәк щеч бир иълас чабырылмауиб. 1999-ъу ил 3 сентйабдан 26 октябра гядяр олан дюврдя щеч бир истинтаг ишинин щяйата кечирилмямәси исә щакимлярин иллик мязуниййятя чыхмалары иля баълы олуб. Щюкцмәт тяддиг едир ки, йалныз бу ики интервала эюрә ярази мящкямяси мясулдур. Анъаг бунунла белә, Нөкүмәт ону да гейд едир ки, 2000-ъи илдя ишя бахан щакимляр юз гануни иллик мязуниййятлярини эютцрмәйибляр.

90. Бундан башга Щюкцмәт хатырладыр ки, Рига ярази мящкямяси 14 сентйабр 1998-ъи илдән 20 октябрь 2000-ъи иля гядяр артыг 206 иълас кечириб ки, бунун да 173 - ц вәсәтәтләрин тяддим олунмәсина һәср олунуб.

91. Щюкцмәт bildirir ki, әвзяиндя яризячинин юзцнцн давранышы ишин арашдырылмәси мцддятинин узадылмәсына сябяб олуб. Бунунла баълы Щюкцмәт вурьулайыр ки, яризячинин юз хащиши иля иш беш дяфя ялавя тяддигат ццн эери гайтарылыб. Беяликлә ишин эери гайтарылмәси гярарыны вермяк ццн тяряфлярин яввялъя мювзу ятрафында мцзакиря апармәси вә мящкямя иъласы кеçirmәси зәруғи олуб. Нятиъядя алты эцндян артыг давам едян мящкямя иъласы йалныз бу процессуал мясяляйя щяср едилиб. Ейни нятиъяни шикайят вя етираз мязмунлу даща доггуз вәсәтәт (сонгтсг 15 шнгт 2002-сш шдвц вфчшд щдгжвгк) щаггында демяк олар. Бу вәсәтәтләгә бахмаг ццн доггуздан артыг иълас кечирмяк лазым эялиб. Бундан ялавя яризячинин тутдуьу йедди вякилин щамысы iş materialları ilə таныш олмаг щцгугларындан истифадя едилляр.

92. Щюкцмәт, щямчинин мцдафия тәгәfindән арашдырма мцддятинин узадылмәсына сябяб олан, диэяр halları да нязря алив. Бея ки, Щюкцмәт hesab edir ki, яризячинин вякилләри мящкямядян йедди эцнлцк мязуниййят хащиш едилляр. Юз хащишляри иля щяр бир иъласдан яввял онлара мцдафияни щазырламаг ццн бир саат вахт верилиб. Бундан башга яризячинин тибби мцайиндяи кечмәси ццн тәйин олунмуш ъцмә эцнляри иълас ъабырылмауиб. Бея ки, иъласлар йалныз сящяр вя йа эцнортадан сонра кечирилдийи ццн вякилляр беш дяфя эцнцн биринъи йарысы олмауиблар. Дюрд эцн ярзиндя иълас мцдафия тяряфин эялмядийиня эюрә тяхиря салынив. Бундан башга, яризячи он дяфя диндирилмяни башга вахта кечирilmәси вя йа йени дялил - сцбутларын әлдә едилмәси барәдә вәсәтәт вериб вя бцтцн бу вәсәтәтләг мящкямя тяряфиндяи тәмин едилиб.

93. Нящайят, Щюкцмәт хатырладыр ки, ярази мящкямяси тяряфиндяи ишя бахылмәсына яризячинин сяһщяти иля баълы вязиййят мане олмушдур, бея ки, онун дяфялярля

хястяханайа йерляшдирилмяси мящкямя иьласларыны дайандырмашыдыр. Чыгыгьт вц 2000-сш шд ыутенфикэт 25-вцт цкшяцюш ччыецчфтф жцкфшештвц ыфчдфтэдвэхэтвфт шжшт фкфжвэкэдьфыэтэт ыькцедцтвшкшдьцыш нгифтэк.

Нгчфкэвф вуншдцтдцкш тцяцкц фдфкфй, Рблгыце руыфи увшквш лш, шскффеэт дцтпшвщдьцыштвц ышддш вбмдце щкйффтдфкэ нцч, цкшяцюштшт бяь пьтфрлфквэк.

и) Цкшяцюш

94. Ишк туюц жцкедцкдц цкшяцюш шжшт ыькцллицидшдштш ецыдшй уеьшжвшк. Щ шввшф увшк лш, рфлшьдцкшт иг ыьцидцвц ецскыицышядшнш ььрфлшьц шскффеэтэт рцвышыа гяфвэдьфыэтф рфйй йфяфत्वэкэьк. Щтгт ашлкштсц, дбмдце бяь бя вфчшдш ьцрлцьц йфтгтмукшсшдшнш ышыеуыштш Лштмутышнфыэтэт еддидцкштц гнхгт ыгкцевц йгкьфдэвэк. Щ, рцьюштшт пбыецкшк лш, 504000 йгкифт фвэтэт юцлшдьцыш афле лшыш иг шжц жфьшд увшдц ишдьця. Сътлш щтдфквфт рую ишкш жфршвдшл уеьцнц вцмце щдгтмфнэидфк мц нф ььдлш ецкцаш ецьышд уеьшкдцк.

95. Ыцдфршнцедш вбмдце щкйффтдфкэпн вфмкфтэжэтф пцдвшлвц шыц, цкшяцюш шдл тбмицвц чыгыгыш щдфкфй йунв увшк лш, шиешвшш шыештефй вбмкътвц, щтдфк təqsirləndirilən şəxsin ифжф вьжыцвшнш ишк вшдвц ецкешш увшдьшж ицяш шыештефй ыцтцвдцкштшт ецксъьц увшдьцыш яцкгкцештш тцяцкц фдьфьэждфк. Тцешсцвц цкшяцюш шыештефй bitməmişdən цммцд штдфкдф ефтэж щдф ишдьцьшж, рфлшьдцк нфдтэя шжшт юцлшжьц ьцкрдццыштвц иг ыцтцвдцкшт ецксъьц щдгньфдфкэ qəragına gəlmişləг лш, иг вф чундш мфче шелшыштц ыцици щдьгжвгк. Рцьюштшт вцыну ифж рфлшьц ецрмшд мукшдьцявцт цммцд зкцлгкцкгт ицяш дфяэьш ншчдфьдфкэ уеьцьцыш, удцсц вц уекун шеешрфь aktında лшафнце йцвцк фнвэтдэй мц цдфйцштт щдьфьфьэ цкшяцюш ецкцаштвцт вцынутшт щчгтгжгпун ыькцештц сшвшш ецьышк пбыецкышжвшк.

Игтгт фквэтсф, цкшяцюш йунв увшк лш, Ифж Нфяшк мц Цвдшннц Нфяшкш ецкцаштвцт пбыецкшдцт ецркшл тцешсцыштвц шжш цммцдвц фкфжвэкфт рфлшь рунцештшт шжвцт шыештф уеьцыш ыцициштвцт нутш ецклши нфкфвэдьэьвэк. Иг нутш рфлшьдцк вцынувцлш ыцтцвдцкдц ефтшж щдьгждфк лш, иг вф мфче шелшыштц ыцици щдьгжвгк. Щтгт ашлкштсц, удц иг ыцицивцт ьцрлцьц шедфыдфкэ 1998-сш шд 14 ыутенфикф йцвцк ецчшкц ыфдэтьэждфк. Игтг цыфы егефкфй, цкшяцюш шввшф увшк лш, ьгрфлшьц шскффеэтэт иг йцвцк ььввцец гяфвэдьфыэтвф цыас ыцицилфк ышддш вбмдце щкйффтдфкэ щдьгжвгк.

96. Цмцяштвц цкшяцюштшт ашкштсц, щ, бяьть рую ишк фхдфифефт щдьфнфт ььввцец пбкц ыьгд руыфи уеьшк. Иг сцрцевцт, щ, чыгыгыш щдфкфй мгкхгдфнэк лш, зкшыуыыгфд

р'йгйdfкэтэт зцягд'фыэ штгт яцккштц цыфидф'вэкэдф ишд'ця. Ш, р'ьюштшт руыфи увшк лш, шдлшт шыештеф'й 'ьввцештвц, р'еэф цпцк мцлшддцкштш вцншж'шжыц иудц штгт мцлшддцкштвцт рую ишкш шжшт фкфжвэкэд'фыэ 'ьввцештшт г'фвэд'фыэтф ыцици шд'ф'эжвэк. Еф' цлыштц, 3 ыутенфик 1999-сг шд мц 26 шленфик 1999-сг шд ефкшчдцквц ыгв'ашц р'флш'ьдцкшт ыцягтшннцештвцт шыешаф'вц увцкцл цдфмц 'ю сшдвдшл ыцтцвдцкдц ефтшж шд'гждфк.

İşin нутшвцт шыештеф'й увшд'цыш 'ью'т пукш йфнефкэд'фыэ р'фй'этвф 'ькфсшце уевншш vəsətətlərə пцдвшлвц ш, руыфи увшк лш, иг vəsətətlərin рую ишкш цыфыышя шд'ф'эжвэк. Иг vəsətətlərin рцк ишкш 'ью'т ш, в'цйш'й афледфк ышыфд сцльшжвшк: ittihamın натамам характердя олмасы, бязи surətlərin həqiqiliyinə даир мцдафиянин шцб'цяляри, бязи с'няядлярин тяр'цмя вя експертизасына zərurət kimi дягиг с'бябляр эюст'яриб.

Щакимлярин б'цтцн шейятиня вя х-м Штеинертя гаршы ир'яли с'рц'лян шикайят яриз'яляриндян сющб'ят эедярк'ян, яриз'ячи щесаб едир ки, онларын ядалятли вя г'яр'ссиз олмаларына э'ялин'я, онун шцб'цяляри об'ектив вя а'ялабатандыр. Буна эюря дя, о бу фактын с'бяб олду'у ке'ыикмяляря эюря юзцнц тягсирли билмир.

97. Чохсайлі мисаллар ч'як'яп яриз'ячи щесаб едир ки, щеч бир с'рян'ям мящк'ям'яни мя'бур етмир ки, о, шикайят яриз'ясиня вя йа ялавя тядгигат апарылмасы щаггында верил'ян vəsətətə бахмаг ццн məhkəmə prosesini дайандырсын. Ан'яг буна бахмайараг, с'юзц'едян щалда, мящк'ям'я и'яласы дяф'яляря ыгкфсшце увшд'шж vəsətət щаггында юзцнцн ялавя г'ейдлярини тягдим етмяк ист'яй'ян прокурорун xahişi иля təxirə salınıb. Бундан башга яриз'ячи щесаб едир ки, мцдафия тяр'яфиндян тягдим едилмиш процессуал характерли шикайят яриз'яляринин якс'ярий'ятиня бахыш йалныз бир нечя дягигя тяляб едирди. Веля ки, онлар арашдырманын цмуми мцд'ятиня тясир едя билмяздиляр.

Бундан ялавя, яриз'ячи Щюкцмят тяр'яфиндян няз'яря чатдырылмыш бязи фактлара etiraz edib. Ərizəçi bildirir ki, йалныз 1999-'у илин йанварында вя февралында onun щ'яр и'яласдан яввял она мцдафияй'я щазырлашмаг ццн бир саат вя тибби м'цайиня ццн бир эцн вахт верilməsi haqqında илк vəsətətləri məhkəmə tərəfindən təmin olunub.

Eyni zamanda эриз'ячи эюст'ярир ки, 2001-'ы ил ярзиндя, ярази мящк'ям'яси онун с'ящц'яти вя х'яст'яханада йерляшдирилм'яси иля ба'ылы olaraq мящк'ям'я и'яласларыны йедди дяф'я тяхиря салмалы олуб. Ан'яг буна бахмайараг, 28 август вя 10, 20, 24, 25 сент'ябр 2001-'ы ил тарихлярдя х-м Штенерт məhkəmə и'яласини онун иштиракы олмадан кечирм'яйи г'ярара ал'иб.

98. Нящайят, ярызачи чохсайлы вьасигялярин (жцрцвцетфьцдцкшт) тьасдиг етдийи кими онун сящцятинин критик olmasını вя бу səbəbdən арашдырманьын узанмасына сябяб олан хошаэялмяз нятигьяни нязря алмаьы Мящкмядян хащиш едир.

A) Ишин мцряккяблилийи

99. Мящкмя тьасдиг едир ки, ишин ясас хцсусиййяти онун олдугья мцряккяб олмасыдиг. Ярызачинин ецьышкдш ишдштвшнш шцбщяляр трансмилли малийя ялагяляринин тяркибиндя олан чох бьойцк мигьясда малийя гьинайяткарлыьы иля баьлы olub; беля ки, бу növ ганун позунтусу цльцк рфддфквф истинтаг органларынын нязарятиндян гачмаг мягсяди вфжэнфт мцряккяб сазишляр васитясиля едилир. Хцсусян говлуг сянядляриндян бялли олур ки, ярызачинин тягсирли билиндийи сазишляря Москвада йерляшян бир рус банкы да гошулуб.

Мящкмя щямчинин иттищама səbəb olan və Латвийада йцз миллионларла şəxsi ящатя едян bu cinayətin vurduđu зрярин мцстясна юлчцсцнц дя qeyd edir. Eyni zamanda, сюзцедян щалда тьорядилмиш гьинайятдя яли олан бир чох шяхсляря гаршы иттищам иряли сцрцлдцйцндян, мящкмянин мягсяди онларын щяр бири тьряфиндян тьорядилэн ямяллярин дягиг хцсусиййятини, елягья дя онларын банкын малийя, инзибати вя тьясиседигьи идаряетмясиндя ролуну айдынлашдырмагдан ибарят olub. Ярызачийя гаршы сцбутлар топламаг цццн, латыш щюкцмят органлары хейли сайда шащидляр динлямяли вя бьойцк щьямдя сянядляр топламалы вя юйрянмяли olublər. (бах:йухарыда 16 вя 88-гьи бьандляр)

Веляликля, Мящкмя щесаб едир ки, сюзцедян щалда ишин мцряккяблилийи шцбщясиз иди вя бу фактор тьярцбьядян асылы олмайараг (*a priori*) məhkəmə prosesinin uzaldylmasıна щагг газандыран ялверишли елементи тьащкил едирди (бах: *Щозее Нидерланда гаршы* 22 май 1998-гьи ил тарихли мящкмя иши/ Мьямуя 1998-ЫЫЫ, с. 1102, 52-гьи бьанд вя С.П. вя башгалары Франсайа гаршы, гьилд 36009/97, 18.10.2000-гьи ил тарихли, 30-гью бьанд, чап едилмяйиб).

B) Ərizəçinin davranışı

100. Məhkəmə xüsusi olaraq qeyd edir ki, sözügedən məhkəmə prosesinin gecikməsinin əsas səbəbi ərizəçinin səhhətilə bağlı olub. Əslində iş materiallarından bəlli olur ki, sonuncu, dəfələrlə onun xəstəxanaya düşməsinə səbəb olan ağır ürək çatışmamazlığından əziyyət çəkib. Beləliklə o, 14 oktyabr 1997-ci ildə təcili olaraq xəstəxanaya yerləşdirildiyindən Riqa Ərazi Məhkəməsi ona

qarşı tətbiq edilmiş qətimkan tədbirini ev dustaqlığı ilə əvəz edib. 20 aprel 2000-ci ildən indiyə qədər o, həbs təcridxanasından kənarında yerləşən tibb müəssisələrində nəzarət altında saxlanılır. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin müalicəsi və xəstəxanada yerləşdirilməsi səbəbindən yol verilən gecikmələr zəruri fakt kimi qiymətləndirilir və ona irad tutula bilməz.

Ancaq buna baxmayaraq bu gecikmələr Hökumətin 6-cı maddənin 1-ci bəndini pozması faktı hesab edilə bilməz (bax: mutatis mutandis, Zavadzki Polşaya qarşı, cild 34/58/96, 78-ci bənd, 20 dekabr 2001-ci il tarixli iş, çap edilməyib)

101. Məhkəmə hesab edir ki, xəstəliyin ərizəçinin prosesdə iştirak etməsinə mane olduğu hallar istisna olmaqla o, araşdırmanın gedişinə əngəl törətməyib.

Məhkəmə hesab edir ki, səhhəti imkan versəydi, ərizəçi prosesin ləngidilməsinə səbəb olmazdı. Müdafiə tərəfinin təqdim etdiyi зкшыыуыгфд чфкфлеукдш ющчыфндэ vəsatətlərə dair Hökumətin arqumentinə gəlincə, Məhkəmə bunu əsassız hesab edir. Yeni sübutların vacib olması səbəbindən prosesin başqa günə təyin edilməsini nəzərdə tutan ilk on vəsatətə gəldikdə Məhkəmə təsdiq edir ki, bütün bu vəsatətlərə məhkəmə tərəfindən müsbət cavab verilib; Hökumət bu xahişləri əsassız hesab etməyib. Həmçinin məhkəmənin «qərəzsizliyinin» gəlincə, Məhkəmə ərizəçinin işə baxan bütün məhkəmə tərkibinə вя х-м Штеинертя гаршы вердийи доггуз шикайят яризясини ясассыз щесаб едир (бах йухарыда 119 вя 121-ьи бяндыря). Аньаг бунунла беля о, щесаб едир ки, яризячинин бу мясяля ятрафында щцбщяляри гануни олуб вя вердийи шикайят яризяляри она ирад тутула билмяз. Ёстялик онлардан бири мцсбят ъавабландырылыб. (бах йухарыда 29-ью бянд).

Бундан ялавя щятта ещтимал олунур ки, мцдафиянин тягдим етдийи, ялавя истинтаг цццн ишин эери гайтарылмасы хащиш олунан, беш вэсатэт вя доггуз шикайят яризясиня бахмаг цццн цмумиликдя он бешдэн артыг мэхкэмэ иьласі тяляб олунуб (бах: йухарыда 91-ьи бянд).

Мящкямя щесаб етмир ки, бу ээьикмя бириньи инстансийа мящкямяси гаршысында аращдырманын цмуми мцддятиля мцгайисядя чох да ящямийятлидир.

Беля олдуьу щалда Мящкямя аращдырманын щяр щансы бир мярщялясиндя, яризячи вя йа онун вякилляринин мцддятинин узадылмасына сябяб ола бияляък щяряктя йол вермялярини вя йа мящкямя просесинин нормал эедишатына, гясдян вя йа билмяйярякдян манея тюрятмялярини сцбут едяьяк щеч бир цнсцр эюрмцр.

C) Milli dövlət orqanlarının davranışı

102. Riqa Ərazi Məhkəməsinin öz vəzifə borclarını yerinə yetirməsilə bağlı, məhkəmə qeyd edir ki, 14 sentyabr 1998-ci ildən 20 oktyabr 2000-ci ilədək olan müddətdə məhkəmə 206 məhkəmə iclası keçirib. Ərizəçinin xəstəliyini nəzərə alan Məhkəmə hesab edir ki, bu cür iş rejimi kifayət hesab edilməyə bilməz. Bu halda o xatırladır ki, həbs edilmiş təqsirləndirilən şəxsin bu iş üzrə çox məşhur olması, hakimlərin öz vəzifə borclarını arzuolunan şəkildə yerinə yetirməsinə mane olmamalıdır. (bax: mutatis mutandis, Toth Avstriyaya qarşı 12 dekabr 1991-ci il tarixli məhkəmə işi, 224 sayılı A seriyası, s. 18, 77-ci bənd).

103. Ancaq buna baxmayaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, 16 oktyabr 1997-ci il tarixdə Ədliyyə Naziri ilə Baş Nazirin birgə verdikləri və işə baxan hakimlərin ədalətliyini şübhə altına alan rəsmi məlumatın dərcindən sonra bu hakimlər hökumət tərəfindən edilən təzyiqin onlara işi araşdırmağa imkan vermədiyini elan edərək işi aparmaqdan imtina ediblər. İş dərhal araşdırılmaq üçün digər məhkəmə tərkibinə verilib. Yeni tərkib məhkəmə istintaqına on ay iyirmi səkkiz gündən sonra, yəni 14 sentyabr 1998-ci ildə başlayıb. Hökumətin özü etiraf etdiyi kimi bu müddət sadəcə gözləmə mərhələsini təşkil edib. Bu müddətdə məhkəmə tərəfindən heç bir iclas və heç bir istintaq tədbiri həyata keçirilməyib. Beləliklə, keçmiş məhkəmə müddətini nəzərə alsaq, bu cür gecikmə əhəmiyyətsiz hesab edilə bilməz. Bu mərhələdə ərazi məhkəməsinin göstərdiyi donuqluq obyektiv zərurət tərəfindən haqq qazandırılmadığından Məhkəmə hesab edir ki, milli dövlət orqanları buna görə tamamilə məsuliyyət daşıyırlar.

Бундан башга, Мящкямя йухарыда эюстярилян пусшлыцтшт ыцициш лшыш, щюкцмятин эюстярдийи аргументи вц йцигд увц ишдьця. Bu argument yeni məhkəmə tərkibinin bank hüququ haqqında biliklərini dərinləşdirmək ehtiyacını əks etdirir. Məhkəmə xatırladır ki, bu halda 6-cı maddənin 1-ci bəndi üzv dövlətləri öz məhkəmələrini, Konvensiyanın tələblərinə cavab verməyə imkan verə biləcək tərzdə təşkil etməyə məcbur edir. (bax, digərləri arasında, Salesi İtaliyaya qarşı 26 fevral 1993-cü il tarixli məhkəmə işi, 257-E sayılı A seriyası, s. 60. ,24-cü bənd və Bottazzi İtaliyaya qarşı [GC], 34884/97 sayılı, 22-ci bənd, CEDH 1999-V).

D) Nəticələr.

104. Yuxarıda deyilənləri, işin mürəkkəbliliyini və ərizəçinin xəstəyilə bağlı gecikmələri nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, məhkəmə orqanları işin düzgün gedişatında lazımınca səy göstərməyiblər. Bundan belə nəticə çıxır ki, sözügedən məhkəmə prosesi əğlabatan müddəti keçməklə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndini pozub.

IV. Qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən işin araşdırılması hüququna dair Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin ehtimal olunan pozuntusu haqqında

105. Ərizəçi onun işini araşdıran məhkəmənin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində deyildiyi kimi heç də «qanun əsasında yaradılmış», «qərəzsiz» və «müstəqil» olmadığını iddia edir. (bax: yuxarıda 84-cü bənd). İlk növbədə, o xatırladır ki, 27 oktyabr 1999-cu ildə x-m Şteinertə qarşı şikayət ərizəsindən sonra Ali Məhkəmə senatı işdən imtina haqqında əmri ləğv edib və işi birinci instansiya məhkəməsinə geri qaytarıb. Halbuki, yerli qanunvericilik ona belə bir səlahiyyət verməyib (bax yuxarıda 29-cu bənd). Məhkəmə 6-cı maddənin 1-ci bəndində göstəriləndiyi kimi «qanun əsasında yaradılmış» deyildi. İkinci növbədə, ərizəçi təsdiq edir ki, 16 oktyabr 1999-cu il tarixdə Ədliyyə Naziri və Baş Nazirin birgə verdikləri bəyanat hakimlərə öz təsirini göstərmişdir. Onun müvəqqəti həbsdə saxlanılmasına qarşı qəbul edilmiş qərar və işə baxan hakimin 4, 5 noyabr və 7 dekabr 1999-cu il tarixdə mətbuatda dərc edilmiş mülahizələri açıq-aşkar məhkəmənin qərəzsiz və müstəqil olmadığını sübut edir.

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Hökumət

106. Hökumətə görə işi araşdıran Riqa Ərazi Məhkəməsi qanunauyğun yaradılıb. Buna görə də Hökumət hesab edir ki, hakim və assessorlara qarşı şikayət vermək hüququnu tənzimləyən CPM-in 29-cu maddəsi, prokurora, ümumiyyətlə məhkəmə qərarlarına qarşı çıxmaq səlahiyyətini verən həmin məəcəllənin 41-ci maddəsilə birlikdə oxunmalıdır. Beləliklə dövlətdaxili hüquqi müdafiəni şərh etmək səlahiyyəti verilmiş Senat, 14 dekabr 1999-cu il tarixdə prosesual qanunun şərhinə başlayıb. Beləliklə, ərizəçinin işini araşdıran məhkəmə tərkibinin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində tələb olunduğu kimi «qanun tərəfindən yaradılmış» olmamasını sübut edən heç bir dəlil yoxdur.

107. Həmçinin, Hökumət ərizəçinin işi araşdıran məhkəmə tərkibinin «müstəqil» və «qərəzsiz» olmamasına dair iddialarının əsassız olduğunu bildirir. Bu baxımdan Hökumət qeyd edir ki, latış qanunvericiliyi və Konstitusiyası məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyini hər cür xarici təsirə qarşı kifayət qədər müdafiə edir. (bax: yuxarıda 46-48-ci bəndlər)

Baş Nazir və Ədliyyə Nazirinin birgə müsahibəsinə gəldikdə, Hökumət qeyd edir ki, yalnız Parlamentin hakimləri geri çağırmaq səlahiyyəti olduğundan bu iki vəzifəli şəxs nə real, nə də formal olaraq məhkəməyə təsir etmək iqtidarında deyil. Həmçinin, Hökumət vurğulayır ki, hətta adiçəkilən müsahibədən sonra belə, işi araşdıran məhkəmə ərizəçiyə tətbiq olunan ev dustaqlığı qətimkan tədbirini dəyişməyib. Əksinə, hakimlər hər cür şübhənin mümkün ola bilmə ehtimalını nəzərə alaraq öz xahişləri ilə tərəflərin və müşahidəçilərin üçdə birini işin araşdırılması prosesindən kənarlaşdırıb. Deməli məhkəmə müstəqil hərəkət edib və sözügedən bəyanatların hakimlər üzərində heç bir nəzəri və ya praktik təsiri müşahidə edilməyib.

108. X-m Şteinertin şəxsi qərəsizliyinə gəlincə, Hökumət hesab edir ki, istər obyektiv istərsə də subyektiv nöqtəyi-nəzərdən onun qərəsizliyini şübhə altına alan heç bir sübut aşkarlanmayıb. Bu cəhətdən Hökumət qeyd edir ki, x-m Şteinert dəlil və sübutların yoxlanılmasına və digər prosesual məsələlərə dair müdafiə tərəfin təqdim etdiyi bütün vəsatətləri təmin edib. Onun mətbuatda verdiyi müsahibələrlə bağlı Hökumət xüsusi olaraq qeyd edir ki, onların bütövlükdə məzmunu olduğu kimi çatdırılmayıb və istənilən fərziyyə hakimlərin artıq işin nəticəsilə bağlı hər hansı bir rəydə olduğuna dəlalət etmir.

109. Nəhayət, ərizəçinin assessor hakimlərdən biri xanım Z.S. ilə bağlı verdiyi etirazın məhkəmə tərəfindən rədd edilməsinə gəlincə, Məhkəmə bildirir ki, ərizəçinin etirazına səbəb bu assessorun psixi sağlamlığı olub. Bununla belə, vətəndaşın şəxsi həyatına aid olan bu səpgidə məlumatların əldə edilməsi proseduru qanunla tənzimlənir ki, ərizəçi bu prosedura riayət etməyib. Nəticədə, hətta əgər müdafiəçilər bu cür tibbi məlumatlara malik olsalar belə onlar bunu qeyri-qanuni əldə ediblər. Buna görə də Məhkəmənin, qeyri-qanuni yolla əldə edilmiş məlumatlara əsaslanan vəsatəti rədd etməsi təbii və qanunidir, və o, heç bir halda hakimlərin ədalətsizliyini sübut etməyə yaraya bilməz.

2. Ərizəçi

110. Ərizəçi Hökumətin prinsiplərinin əsas olduğunu bildirərək onları təkzib edir. X-m Şteinertin rəhbərlik etdiyi Riqa ərazi məhkəməsinin məhkəmə tərkibinin nə dərəcədə «qanuni yaradılmış» olması ilə bağlı ərizəçi xüsusi olaraq bildirir ki, CPM-in 41-ci maddəsi (bax yuxarıda 51 və 106-cı bəndlər) ümumiyyətlə yalnız prokurora “locus standi” hüququ verir. Verilmiş qərarlara qarşı şikayət etmənin dəqiq yolları 465-ci maddədə göstərilib. Bu maddəyə görə «qanunda nəzərdə tutulduqda» bu cür vəsatətlər vermək mümkündür. Bununla belə, CPM tərəflərə vəsatətlə bağlı məhkəmə qərarlarına qarşı heç bir şikayət etmək hüququ vermir. Bundan başqa ərizəçi qeyd edir ki, 14 dekabr tarixdə Senat öz qərarını elan edərkən dəqiq olaraq göstərib ki, işə «həmin məhkəmənin başqa bir tərkibi tərəfindən» yenidən baxılmalıdır (tapati tiesa cita sastava);

Məhkəməyə verilmiş videoyazı bu istinadın doğruluğunu təsdiq edir. Ərizəçi xatırladır ki, hansı səbəbdən olursa-olsun, hakimin iştirakı ilə məhkəmə işində qəbul edilmiş hər-hansı bir qərar ləğv edilibsə, CPM-in 18-ci maddəsi həmin hakimə işin araşdırılmasında iştirak etməyi qadağan edir. (bax yuxarıda 50-ci bənd). Nəticədə, əlbəttə ki, assessorlar (andlı iclasçı) eyni tərkibi təşkil edə bilməzdilər və deməli məhkəmə «qanun əsasında yaradılmış» olmayıb.

111. Həmçinin ərizəçi Hökumətin, məhkəmənin qərəzsiz və müstəqil olmasına müvafiq fikirlərini də təkzib edir. Onun fikrincə x-m Şteinertin mübahisə doğuran bəyanatları dərc olunduqdan sonra onların yalan olduğunu heç vaxt təsdiq etməyib və bu bəyanatlarda fikirlərinin olduğu kimi verilməməsi arqumenti əsassızdır. Ərizəçinin təqsirkar olması məsələsində hakimin qərəsizliyinə gəlincə, bu bəyanatlar o vaxdan bəzi ağlabatan və obyektiv şübhələr doğura bilərdi.

112. X-m Z.L-in əqli sağlam olması məsələsinə baxılmasını Riqa Ərazi Məhkəməsinin rədd etməsilə bağlı ərizəçi hesab edir ki, bu fakt onun obyektiv və müstəqil mülahizə yürütmək və müzakirə etmək qabiliyyətini şübhə altına alır. O, tibbi məlumatları qeyri-qanuni yolla əldə etməsi haqqında Hökumətin fikirlərini də təkzib edir; onun fikrincə məhkəmə özü qanunla göstərilən üsullarla bu məlumatları əldə etməli idi. Nəhayət o, xüsusi olaraq qeyd edir ki, işi araşdıran məhkəmə tərkibinin ədalətsizliyi, Riqa Ərazi Məhkəməsinin işin nəticəsinə əhəmiyyətli təsir edə biləcək ifadələr verə biləcək çoxsaylı şahidləri məhkəməyə buraxmaması, eləcə də müdafiənin maraqlarına ziyan vuran müxtəlif istintaq pozuntuları sübuta yetirilib.

113. Riqa Ərazi Məhkəməsinin müstəqilliyi ilə bağlı ərizəçi təsdiq edir ki, Baş Nazirin və Ədliyyə Nazirinin rəsmi bəyanatı hakimlərə açıq-aşkar təzyiqlə göstərilib və onun 25 sentyabr 1998-ci il tarixdə həbsə geri qaytarılması haqqında məhkəmə qərarının çıxarılmasında əhəmiyyətli rol oynayıb.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət

1. Məhkəmə «qanun əsasında yaradılmış» məhkəmə idimi?

114. Məhkəmə xatırladır ki, 6-cı maddənin 1-ci bəndinə görə «məhkəmə» həmişə «qanun əsasında yaradılmış» olmalıdır. Bu ifadə Konvensiyanın bütün nizamnaməsinə və protokollarına xas olan hüquqi Dövlət prinsipini əks etdirir. Həqiqətən də qanunverici hakimiyyətin iradəsinə uyğun olaraq yaradılmamış bir orqan, ayrı-ayrı fərdlərin işini dinləmək üçün demokratik bir cəmiyyətdə qeyri – qanuni olardı. «Qanun əsasında yaradılmış» ifadəsi

təkcə məhkəmənin qanuni əsasını deyil, həmçinin hər bir işə baxan məhkəmə tərkibini də nəzərdə tutur. (bax: mutatis mutandis, Bülü Avstraliyaya qarşı 22 fevral 1996-cı il, 1996-II məcmuəsi, s. 359 29-cu bənd və Büskarini San-Marinaya qarşı 4 may 2000-ci il tarixli məhkəmə işi, 31657/96 sayılı, çap edilməyib). Bu maddədə nəzərdə tutulan «qanun» heç də təkcə məhkəmə orqanlarının səlahiyyətini və yaradılmasını nəzərdə tutan müvafiq qanunvericilik deyil, eləcə də dövlətdaxili hüququn əhəmiyyətli bir hissəsidir ki, ona əməl edilməməsi bir və ya bir neçə hakimin işin araşdırılmasında iştirakını düzgün olmayan kimi qiymətləndirər. (bax: Koem (Coeme) və digərləri (başqaları) Belçikaya qarşı, 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 və 33210/96 sayılı, CEDH 2000-VII, 99-cu bənd).

Yuxarıda nəzərdə tutulan hallara məhkəmə tərəfindən əməl edilməməsi əsas etibarilə 6-cı maddənin 1-ci bəndinin pozuntusu deməkdir. (bax. Zand Avstriyaya qarşı, 7360/76 sayılı ərizə, Komissiyanın 12 oktyabr 1978-ci il tarixli hesabatı, DR 15,s. 70,68-71-ci bəndlər, və Rossi Fransaya qarşı 11879/85 sayılı ərizə, Komissiyanın 6 dekabr 1989-cu il tarixli qərarı, DR 63,s. 105). Məhkəmənin bu məsələ ilə bağlı hüququn aliliyinə hörmət edilməsi haqqında öz fikrini bildirmək səlahiyyəti var. Вфчшдш йфтгтмукшсшдшшш жцкр уеьцл шдл тбмицвц ьшддш ьцрлцьццкшт зфнэтф вьжък. Фтсфй игтф ифчьфнфкфй иг цыфы зкштышзш тцяцкц фдфкфй Ыцрлцьц руыфи увшк лш, штдфкэт нфдтэя иг йфтгтмукшсшдшшшт фжлфк зцягтегыг яфьфтэ жьирц фдеэтф ыфдэтф ишдцк (ифч нгчфкэвф фвэ юцлшдцт: *Сиуьу ми ифжйфдфкэ Иудюшлфнф йфкжэ*, шт ашту, 98-сш ицтв мц *Е.Ы. мц А.Ы. Шефдшнфнф йфкжэ* Лщьшыышнфтэт 6 ьутенфик 1990-сэ шд ефкшчд йцкфкэ сшдв 13274/87 ,БК 66, ы164).

115. Ыбяьпувцт шжвц, Ыцрлцьц ецыдшй увшк лш, ч-ь Ыеуштукешт шжвцт шьештф уеьцыш рфййэтвф шлш фыуыышк ецкцаштвцт йцигд увшдьшж 27 щленфик 1999-сг шд ефкшчдш йцкфк прокурорлутьун мялуматландырылдыы Али Мящкямя сенаты тьярфиндян 14 декабр 1999-ьу илдя льяв едилмишдир. Belə olduqda işdən imtina haqqında məsələ, vəsatəti rədd edərək prosesi davam etdirən ərazi məhkəməsinə geri qaytarılıb (bax yuxarıda 32-ci bənd). Sözügedən halda Məhkəmə CPM-in 41-ci maddəsinin 3-cü bəndinin tətbiqində tərəflər arasında fikir ayrılığı olduğunu müəyyən edir: ərizəçi burada prokurorluğun rolunu təyin edən və ona ayrı-ayrı hallarda xüsusi səlahiyyətlər verməyən yalnız bir əsas qanuna istinad edir. Halbuki, Hökumət hesab edir ki, bu maddə prokurora işdən imtina haqqında qərardan imtina etmək səlahiyyəti verib və Senatı bu cür xahişi araşdırmağa məcbur edib. Ancaq buna baxmayaraq Məhkəmə bu iki şərhdən hansının düzgün olub-olmaması məsələsinə diqqət yetirməyi vacib hesab etmədi. Hökumətin irəli sürdüyü mülahizələrin əsaslı olduğunu güman

etsək, Məhkəmə hesab edir ki, Senatın 27 oktyabr 1999-cu il tarixli əmri ləğv etməsindən sonra işə Riqa Ərazi Məhkəməsinin daha öncə həmin işdən imtina etmiş eyni məhkəmə tərkibi tərəfindən baxılıb. Bu isə Senatın 14 dekabr 1999-cu il tarixli qərarında elan edilmiş göstərişin əksidir. Həmçinin, Məhkəmə göstərir ki, CPM-in 28-ci maddəsində deyildiyi kimi, «hakimin iştirakı ilə verilmiş qərar və ya hökm... ləğv olunarsa, həmin hakim işin sonrakı araşdırmalarında iştirak edə bilməz». Məhkəmə hesab edir ki, bu müddəa kifayət qədər aydın ifadələrlə tərtib edilib ki, bu da məhkəmə üzvlərinə onların vəzifə səlahiyyətlərinin ölçülərini və bundan irəli gələn hüquqi nəticələri qabaqcadan təxmin etməyə imkan verib. Buradan belə nəticə çıxır ki, 14 dekabr 1999-cu ildən, yəni hər iki assessor hakimin qəbul etdikləri qərarın ləğv edildiyi tarixdən başlayaraq, bu assessorlar daha həmin tərkibdə qala bilməzdilər. Belə ki, ərazi məhkəməsində işə baxan məhkəmə tərkibi qanuna uyğun olaraq təşkil edilməyib.

116. Bu halda Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulub.

2. Məhkəmə «qərəzsiz» və «müstəqil» olubmu?

117. Məhkəmə xatırladır ki, məhkəmənin «müstəqil» hesab edilməsini sübut etmək üçün onun tərkibinin səlahiyyət müddəti və təyinat usulunu, xarici təzyiqlərə qarşı müdafiə olunub-olunmamasını və müstəqillik ehtimalının olub-olmamasını xüsusilə nəzərə almaq lazımdır. (bax: məsələn Findli Birləşmiş Krallığa qarşı 25 fevral 1997-ci il məhkəmə işi, 1997-I Məcmuəsi, s. 277, 73-cü bənd)

Məhkəmənin «qərəzsizlik» şərtinə gəldikdə o, iki meyara görə qiymətləndirilməlidir. Söhbət ilk növbədə hakimin bu və ya digər şəraitdə şəxsi davranışını və inandırıcı olmasını əks etdirən subyektiv meyardan gedir. Xüsusən də məhkəmə subyektiv olaraq heç bir şəxsi düşüncə və rəyini göstərməməlidir. Hakimin şəxsi qərəzsizliyi onun əksi sübut olunana qədər ehtimal olunur. Digəri isə hər cür şübhəni kənarlaşdırmaq üçün məhkəmənin kifayət qədər təminatlar təklif etməsinə inandıрмаğa səbəb olan obyektiv meyardır. Bundan başqa müstəqillik və obyektiv qərəzsizlik anlayışları bir-birilə sıx bağlıdır (bax: Pullar Birləşmiş Krallığa qarşı və Toman (Thomann) İsveçrəyə qarşı 10 iyun 1996-cı il tarixli məhkəmə işləri məcmuə 1996-III, müvafiq olaraq 792 və 815-ci səhifələr, 30-cu bəndlər eləcə də Academy Trading Ltd və başqaları Yunanstanına qarşı, 30342/96 sayılı, 43-cü bənd, 4 aprel 2000-ci il tarixli məhkəmə işi və Daktaras Litvaya qarşı 42095/98 sayılı, 30-cu bənd, 11 yanvar 2000-ci il tarixli məhkəmə işləri çap olunmayıb)

118. Subyektiv meyara gəlincə, Məhkəmə xatırladır ki, işə baxan məhkəmə orqanlarından tələb olunan təvazökarlıq hətta təhriklərə cavab vermək üçün belə onların mətbuatdan istifadə etməmələrindən ibarətdir. Ədalətli məhkəmə araşdırması məhz bunu tələb edir. Bundan başqa, işə baxan məhkəmə tərkibinə sədrlik edən hakim və eləcə də tərkibə daxil olan digər hakimlər ictimai yerdə tərəflərdən hər hansı biri haqqında mənfi fikirləri nəzərdə tutan ifadələr işlətməsi faktı, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan məhkəmələrin qərəzsizliyi ilə bir araya sığmır (bax Buscenu İtaliyaya qarşı, 29569/95 sayılı, 67-68-ci bəndlər CEDH 1999-VI)

119. Sözügedən halda Məhkəmə təsdiq edir ki, 4 - 5 oktyabr 1999-cu ildə «Lauku avtize» və «Respublika» qəzetlərində dərc olunmuş bəyanatlarda (bax: yuxarıda 30-cu bənd) x-m Şteinert müdafiənin məhkəmə qarşısında münasibətini tənqid edib. O həmçinin işin nəticəsinə dair uzaqgörənlikdə ifadə verib. Əslində «məhkəmənin cəza, yoxsa qismən bəraət verəcəyini» hələ bilməməsini söyləməklə o, tam bəraət fərziyyəsini rədd eib. Bundan başqa, 7 dekabr 1999-cu il «Kommersant Baltic»-də dərc edilmiş bəyanatlarda o, ərizəçinin bütün iltihamlar üzrə özünü təqsirsiz bilməkdə davam etməsi, və öz təqsirsizliyini subut etməyə onu inandırması faktı qarşısında öz təəcübünü bildirib. Məhkəmənin gözündə bu cür bəyanatlar ərizəçinin işinə verilən sadə bir mənfi qiymətləndirmə deyil, təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyini rəsmən təsdiq edən, işin nəticəsinə dair mövqedir.

Məhkəmə hesab edir ki, x-m Steinertin fikrini bu cür ifadə etdiyi bəyanat Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin tələblərinə ziddir Buna görə də ərizəçi haqlı olaraq bu hakimin ədalətsizliyinə şübhə edir. (bax: mutatis mutandis Ferrantelli və Santangelo İtaliyaya qarşı 7 avqust 1996-cı il tarixli məhkəməsi, Məcmuə 1996-cı, s. 952, 59-60-cı bəndlər).

120. Bu halda, Məhkəmə hesab edir ki, x-m Z.L-in uydurma xəstəliyinin məhkəmənin qərəzsizliyinə zərbə vurmaq iqtidarında olub-olmaması məsələsini araşdırmaq vacib deyil.

121. Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə nəticə çıxarır ki, ərizəçinin işini araşdıran məhkəmə heç də qərəzsiz olmayıb və buna görə də Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi bu məsələdə pozulub. O hesab edir ki, bu faktın rəsmən təsdiq edilməsi məhkəmənin müstəqilliyi məsələsinin araşdırılmasını istisna edir.

V. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin ehtimal olunan pozuntusu haqqında.

122. Ərizəçi şikayət edir ki, onun məhkəmə işini araşdıran və onun barəsində həbs qətimkan tədbiri tətbiq edən hakimin 4 - 5 noyabr və 7 dekabr 1999-cu ildə mətbuatda dərc olunmuş müsahibəsi və təqsirləndirilən şəxsin təqsirli olmasına açıq-aşkar inanması ərizəçinin 6-cı maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun pozuntusudur.

«Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut edilənədək təqsirsiz hesab edilir ».

A. Tərəflərin arqumentləri

123. Məhkəmənin qərəzsiz olmasına, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə riayət edilməsinə gəldikdə, Hökumət öz fikirlərinə geri qayıdır. Bundan başqa x-m Steinert özü işin nəticəsinin hələ ona məlum olmadığını bildirib. Hökumət hesab edir ki, heç bir hal sonuncunun, ərizəçinin təqsirkar olduğunu qabaqcadan müəyyən edən mövqe tutmasını sübut etmir. Belə ki, ərizəçinin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ pozulmayıb.

124. Ərizəçi nəzərə çatdırır ki, 4 - 5 noyabr 1999-cu il tarixdə «Lauku avtze» və «Respublika» qəzetlərində dərc olunmuş müsahibəsində x-m Steinert həqiqətən də təsdiq edib ki, ərizəçinin təqsirsizliyinə inanmır və ən yaxşı halda məhkəmə ona qismən bəraət verə bilər. Beləliklə, tam bəraət ehtimalı kənarlaşdırılıb. Eləcə də, ərizəçi Məhkəmənin diqqətini 7 dekabr 1999-cu tarixdə «Kommersant Baltic» qəzetində dərc edilmiş müsahibəyə cəlb edir. Bu müsahibədə məhkəmə sədri ona təqsirsiz olduğunu sübut etməyi təklif edir. Onun fikrincə, bu cür bəyanatlar Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin tələbləri ilə bir araya sığmır.

Bundan əlavə, ərizəçi qeyd edir ki, Riqa Ərazi Məhkəməsi 30 mart və 15 iyun 2000-ci il tarixli qərarlarında elan edib ki, şəxsiyyətinin məşhur olması onun həbsdə saxlanılmasına haqq qazandırır. Ərizəçi hesab edir ki, heç bir əsası olmayan bu motiv ona qarşı məhkəmənin qabaqcadan müəyyən edilmiş münasibətini sübut edir.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət.

125. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində təqsirsizlik prezumpsiyası əks olunub. O, digər məsələlərlə yanaşı, tələb edir ki, öz vəzifələrini yerinə yetirərkən məhkəmə üzvləri təqsirləndirilən şəxsin ittiham edildiyi cinayəti həqiqətən törətməsinə dair qərəzli fikirdə olmasınlar; subutmə yükü ittiham tərəfinin üzərinə düşür və hər

hansı şübhə təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə həll edilməlidir (bax : Barbera, Messegue və Jabardo İspaniyaya qarşı 6 dekabr 1988-ci il tarixli məhkəmə işi, 146 saylı A seriyası, s. 31, 77-ci bənd). Buna görə də, 6-cı maddənin 2-ci bəndi tələb edir ki, Dövlət nümayəndələri - ilk növbədə işi araşdıran hakimlər, ancaq eləcə də hökumətin səlahiyyətli nümayəndələri təqsiri qanun əsasında məhkəmə tərəfindən sübut edilənədək təqsirləndirilən şəxsi cinayət əməli törətməkdə açıqcasına ittiham etməkdən çəkinsinlər (bax: Allenet de Ribemant Fransaya qarşı 10 fevral 1995-ci il tarixli məhkəmə işi 308 saylı A seriyası. s 16, b 36-37 və Butkevičius Litvaya qarşı, 48267/99 saylı, b 49 26 mart 2002-ci il tarixli məhkəmə işi çap edilməyib).

126. Hökumət xüsusilə nəzərə çarpdırır ki, x-m Şteinert heç zaman rəsmi olaraq ərizəçinin təqsirli olduğunu deməyib. Bununla belə, Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın və Protokolların eyni səpgili digər maddələrində olduğu kimi, 6-cı maddənin 2-ci bəndi də nəzəri və xəyali deyil, həqiqi və konkret hüquqların tənzimçisi kimi şərh olunmalıdır. Minelli İsveçrəyə qarşı məhkəmə işində (25 mart 1983-cü il tarixli iş, 62 saylı A seriyası, s. 15 b. 37) məhkəmə qərarlarının əsaslandırılmasına dair söylənilən fikirlərdə olduğu kimi, təqsirsizlik prezumpsiyası rəsmən təsdiq olunmasa belə pozula bilər; qərarada hakimin maraqlı tərəfi təqsirkar hesab etməsini düşünməyə əsasın olması kifayətdir. Məhkəmə hesab edir ki, eyni yanaşma prokurorluq orqanlarının verdiyi bəyanatlara da şamil edilməlidir. (bax yuxarıda adı çəkilmiş: mutatis mutandis. Butkevičius Litvaya qarşı 49-cu bənd). Щягигятян дя яслиндя ыбъяпувцт йцкфкдфкэт жъирц мц ыгфд вцхгкьфыэ цтдфкэт 6-сэ ьфввцтшт 2-сш ицтвштц жфьшд увшдьцьцнштц лшафнце уешк; цлы ецйвшквц цттг уааулешм ьфршннцеш юфеэжьфявэ. Нгчфкэвф фвэюцлшдцт ыцкцтсфьдфкэт ышт ецтишйштшт эрэьшннцештц пцдштсц цттг ацкьфд цвциш ыцтфыэ вуншд, ыбъягувэт йцкцкдфкэт куфд ыцягтг цыфы пбькьдък.

127. Məhkəmə təsdiq edir ki, 4 və 5 noyabr 1999-cu il tarixdə dərc edilmiş birinci müsahibəsində x-m Şteinert bildirmişdir ki, «məhkəmənin cəza və ya qismən bəraət hökmü verəcəyini» hələ bilmir. Məhkəmənin bu cür ifadəsi aydınca göstərir ki, hakim indi bu saatda ərizəçinin təqsirli olmasına inanır (рую шдьфяыф шеешрфьэт ишк ьфввцыш ъякц) və onun tam bəraət qazanması ehtimalını istisna edir. 7 dekabr 1999- cu il tarixdə «Kommersant Baltic» qəzetində dərc olunmuş ikinci müsahibəyə gəlincə, x-m Şteinert burada təqsirləndirilən şəxslərin ittihamın bütün maddələri üzrə özlərinin təqsirsizliklərini israr etmələri faktı qarşısında öz böyük təəccübünü bildirib. Xüsusilə də, o, jurnalist və oxucuların diqqətini ittihamın əsas maddələrindən birinə (qanunsuz silah saxlaması) cəlb edib. Ərizəçinin münasibəti ona anlaşılmaz və məntiqsiz görünüb. Məhkəmə hesab edir ki, bu cür ifadələr ərizəçinin təqsirli bilinməsinə bərabərdir. Əsas

mahiyyətini nəzərə alaraq bu cür göstəriş demokratik dövlətin fundamental prinsiplərindən biri olan təqsirsizlik prezumpsiyasına ziddir.

128. Məhkəmə belə nəticəyə gəldi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi pozulub.

VI. Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququna müvafiq Konvensiyanın 8-ci maddəsinin ehtimal olunan pozuntusu haqqında

129. Яризячи шикайят едир ки, нфяэжьфдфкф ьцвгвшннце йщнгдьфыэ, еляъя дя аиля цзвляри иля эюрцшлярин гадабан едилмяси 8-ъи маддянин тяминат вердийи щцгугларынын щяйата кечирилмясиндя гнхгт щдьфнфт вя ясассыз бир мцдахияни тяшкил едир.

Щямин маддядя дейилир:

1. Hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, mənzilinə və yazışma sirlrinə hörmət hüququna malikdir.
2. Milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş, ölkənin iqtisadi maraqları naminə, ixtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığı, yaxud mənəviyyatı mühafizə etmək üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən bu hüququn həyata keçirilməsinə mane olmağa yol verilmir.»

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Hökumət.

130. Ərizəçinin нфяэжьфдфкф ьцвгвшннце йщнгдьфыына гəldikdə, Hökumət müdaxilənin mövcudluğunu inkar edir. Ancaq buna baxmayaraq o inandırır ki, bu müdaxilə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan hüquqları pozmayıb. İlk növbədə burada bu tədbirin tətbiq edilməsinə yol verən zəruri hallar və bu hala uyğun davam edən məhkəmə prosesi mövcud olub.

Hökumət qeyd edir ki, təqsirləndirilən şəxsin yazışma sirlrinə hörmət hüququndan məhrum edilməsi CPM-in 176-cı maddəsinə uyğun olaraq həyata keçirilib. (bax : yuxarıda 54-cü bəndə) . Maddənin məzmunu hamı üçün anlaşılıqdır və aydın, dəqiq ifadələrlə tərtib olunub. Hökumət bu fikirdədir ki, müdaxilə qanun tərəfindən nəzərdə tutulub.

İkinci növbədə, yazışma sirtinə hörmət hüququndan məhrum etmə bu tədbirin ərizəçinin həbsdə alınmasını təmin etmək və səlahiyyətli dövlət orqanlarına işi maneəsiz istintaq etməyə imkan yaratmaq üçün vacib idi. Bu cəhətdən, o təsdiq edir ki, cinayətdə əlbir olanların bir-birilə sərbəst əlaqədə olması onların məhkəmə əleyhinə güclü bir koalisiya yaratması ehtimalını gücləndirib və bu, 504 min qurbanın hüquqlarının pozulmasına səbəb ola bilərdi. Buna görə də müdaxilə qəbul edilən qərarların müdafiəsi və yeni cinayət pozuntularının qarşısının alınması kimi qanuni məqsəd daşıyırdı. Nəhayət, Hökumət hesab edir ki, bu tədbir yuxarıda nəzərdə tutulan qanuni məqsədə çatmaq üçün demokratik və proporsional bir cəmiyyətdə vacibdir. Bu cəhətdən o qeyd edir ki, yuxarıda göstərilən 176-cı maddə bu cür müdaxiləyə yalnız təqsirləndirilən şəxsin qanun pozuntusu və ağır cinayət və ya qismən ağır cinayətdə təqsirli bilindiyi və ən zəruri ictimai zərurətin mövcud olması hallarında icazə verir.

131. Əgər ərizəçi yalnız ailə üzvlərilə görüşün qadağan olunmasından şikayət edərsə, Hökumət təsdiq edir ki, ailədə uşaq dünyaya gəldiyi andan, onunla valideynləri arasında «ailə həyatı»nın əhəmiyyətli əlaqəsi mövcuddur ki, bu da yalnız müstəsna hallarda qırıla bilər. Beləliklə, sözügedən halda Hökumət inanır ki, bu cür müstəsna hallar mövcuddur. Hökumətin fikrincə, ərizəçinin həbsdə saxlanılmasına 5-ci maddənin 1-ci bəndinin “c” alt bəndilə, ailə üzvlərilə görüşlərin məhdudlaşdırılması isə 8-ci maddənin 2-ci bəndi ilə haqq qazandırılır. Xüsusilə Hökumət nəzərə çatdırır ki, ərizəçinin ev dustağı saxlanıldığı müddətdə o, heç bir məhdudiyət olmadan öz arvadı və uşağı ilə görüşə bilib. Görüşlər yalnız o, təcridxanada olarkən qadağan edilib. Sonda, Hökumət belə nəticəyə gəlir ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozuntusu olmayıb.

Bundan başqa, özünün əlavə qeydlərində Hökumət təsdiq edir ki, bir dəfə ərizəçinin arvadına təcridxanada olan ərini ziyarət etmək icazəsi verilib, lakin o, fürsətdən istifadə etməyib.

2. Ərizəçi.

132. Ərizəçi Hökumətin verdiyi qiyməti təkzib edir. Yazışmalarına qarşı qoyulan məhdudiyət və qadağalara gəlinə, o, hər şeydən əvvəl hesab edir ki, CPM-in 176-cı maddəsi heç də aydın şəkildə tərtib edilməyib, zorakılığa qarşı isə heç bir təminat vermir.

Həmçinin, ərizəçi qeyd edir ki, məhkəmə ona cinayətlə bağlılığı olan digər şəxslərlə yazışmağı qadağan etməyin vacibliyini sübut etmədiyi halda, bu bəraət əsassızdır. Xüsusən də, ibtidai istintaqa xitam verildikdən sonra, yazışmaya məhdudiyət qoyulmasına heç nə bəraət

qazandırmır. Bu məhdudiyət sadəcə olaraq məktub göndərən və alan şəxslərə nəzarətlə əvəz oluna bilərdi. Ərizəçi, həmçinin xatırladır ki, 25 sentyabr 1998-ci il tarixdə onun müvəqqəti saxlama yerinə qayıdışından sonra, ona hər bir kəslə yazışmaq rəsmən qadağan edilib və Hökumət bu məsələ ilə bağlı ayrıca bir izahat verib.

133. Həmçinin, arvadının və qızının onu ev dustağı olduğu və təcridxanadan kənarında yerləşən xəstəxanalarda qaldığı müddətdə ziyarətə gələ bilməsini təsdiqləyərək o hesab edir ki, onun məhbus olması faktı ailə üzvlərilə görüşməyi təmamən qadağan etməyə haqq qazandırmır. Bu ünsür heç bir qanunda nəzərdə tutulmadığından Hökumət qadağanın heç bir qanuni əsası ilə hesablaşmayıb. İstintaq təcridxanalarının nazir qərarları ilə tənzimlənən qaydalarına gəlincə, ərizəçi bildirir ki, bu qərarlar heç vaxt nə elan edilib, nə dərc edilib, nə də onun nəzərinə çatdırılıb. Bu hallarda ərizəçi hesab edir ki, daxili dövlət qanunvericiliyində zorakılığa qarşı heç bir təminat yoxdur və görüşlərə icazə yalnız islahedici dövlət orqanlarının istəyi ilə verilir. Həmçinin, onun fikrincə, bu cür qadağalar heç bir qanuni məqsəd daşımır. Ev dustağı olduğu zaman ailəsi ilə saxladığı əlaqələr onun məhkəmə işinin istintaqına heç bir zərər gətirməyib.

Bununla belə, ərizəçi o fikirdədir ki, ailəsi ilə görüşlərin təmamilə qadağan edilməsi nəinki müvəqqəti həbsdə olan və təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna malik şəxsə, hətta azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş məhbusa münasibətdə belə düzgün deyil.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət.

1. Ərizəçinin yazışmalarına qoyulan məhdudiyətlər və qadağalar

134. Məhkəmə hesab edir ki, bu halda ərizəçinin 8-ci maddənin 1-ci bəndilə təminat verilən yazışma sirtinə hörmət hüququna dövlət orqanlarının müdaxiləsi baş verib. Oxşar müdaxilə bu müddəanı düzgün qiymətləndirmir. Yazışma sirtinə hörmət hüququ yalnız zəruri hallarda, yəni əgər «qanun əsasında yaradılan», həmin maddənin ikinci bəndilə müqayisə etdikdə bir və ya bir neçə qanuni məqsədlər güddüyü təqdirdə və bundan əlavə, bu məqsədlərə nail olmaq üçün «demokratik cəmiyyətdə vacibdirsə» pozula bilər. (bax: digərləri arasında yuxarıda adı çəkilmiş Labita İtaliyaya qarşı ,79-cu bənd, Peers Yunanıstana qarşı 19 aprel 2001-ci il tarixli məhkəmə işi, 28524/95 sayılı, 82-ci bənd, çap edilməyib və Petra Rumuniyaya qarşı 23 sentyabr 1998-ci il tarixli iş, 1998-VII Məcmuəsi,s. 2853, 36-cı bənd)

135. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən “qanunla nəzərdə tutulmuş” ifadəsi ilk növbədə tələb edir ki, barəsində şikayət edilən hərəkətin dövlətdaxili hüquqda hər hansı əsası mövcud olsun. Bu cəhətdən Məhkəmə «qanun» anlayışını formal mənada deyil, həmişə faktiki mənada nəzərdə tutub. O, müəyyən edilmiş normativ akt əsasında səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən qəbul edilən aktları da bura daxil edir. (bax: Silver və başqa Birləşmiş Krallığa qarşı 21 mart 1983-cü il tarixli məhkəmə işi, 61 sayılı A seriyası, s. 37. 85-90 bəndlər; o, cümlədən Krüslən Fransaya qarşı və Nüviq Fransaya qarşı 24 aprel 1990-cı il tarixli məhkəmə işlərinə müvafiq olaraq 176-A və B sayılı A seriyası, s 20, 27-30 bəndlər və s. 52, 28-ci bənd). Ancaq buna baxmayaraq qanuni əsasın mövcudluğu kifayət etmir. Sözügedən qanunun aidiyyatı olan şəxs üçün əldə edilə bilən olması və dəqiqliklə, qısa və dürüst ifadə edilməsi zəruridir ki, bu da lazım olduqda təqsirləndirilən şəxsin ətraflı məlumatlardan bəhrələnməsinə, işin hallarında əğlabatan bir зшддцвц, müəyyən hərəkətdən törəyə biləcək nəticələri qabaqcadan ehtimal etməsinə xidmət edir. Бир ганун ки, сялашийят мукшк, юзлцйцндя бу тялабатла цз-цзя эялмир, бир шяртля ки, шяхсин ящкфлэдэхф фвулмфе бьвфашцыштш тямин етмяк цццн гцввядя олан гануни мягсяди нязяря алараг бу ьцр вякалятин мцддяти вя хцсусийятляри кифайят гядяр айдынлыгла мцяйянляшмиш олсун (бax: йухарыда ады чякилян: мясялян, *Курслян Франсайа гаршы*, с.20, 27-30 бяндляр, *М. вя Р. Андерсонлар Исвечя гаршы* 25 феврал 1992-ъи ил тарихли иш, А серийасы, 226-А сайлы, 75-ъи бянд).

Ancaq buna baxmayaraq lazım olan aydınlıq baxılan sahədən asılıdır. Elə ki, söhbət Konvensiyanın 8-ci maddəsilə təminat verilən hüquqlardan gedir, qanun tam aydın sözlərdən istifadə etməlidir ki, hansı hallarda və hansı şərtlər altında xalq hakimiyyətinə bu hüquqlara dəyən zərəri hesablamaq səlahiyyətinin verildiyini hər kəsin anlaması mümkün olsun. (bax: Mutatis Mutandis Maloni Birləşmiş Krallığa qarşı 2 avqust 1984-cü il tarixli məhkəmə işi 82 sayılı A seriyası, s.31, 67-ci bənd.)

136. Sözügedən halda məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin yazışmalarına qoyulan məhdudiyyətlər və onun yazışma sirtinə hörmət hüququndan məhrum edilməsi CPM-in 176-cı maddəsi əsasında hakim tərəfindən müəyyən edilib. Bu cür tədbir aidiyyatlı şəxs cinayətdə və ya ağır qanun pozuntusu və ya qismən ağır qanun pozuntusunda ittiham edildikdə tətbiq edilir. Ancaq buna baxmayaraq, bu sərəncam milli məhkəmələrə həddən artıq sərbəstlik verir. O, bu cür tədbirin tətbiqini nəzərdə tutan qanun pozuntusunun kateqoriyasını müəyyən etməklə, onu tətbiq etmək üçün səlahiyyətli dövlət orqanını göstərməklə və yazışmalara qoyulan məhdudiyyətlər və yazışma sirtinə hörmət hüququndan məhrum etmə zamanı hadisələrin inkişafını müəyyən

etməklə kifayətlənir. Əvəzində, nə tədbirin müddəti, nə də ki, ona haqq qazandıra biləcək səbəbləri göstərmir. Bundan başqa, işin hallarından belə çıxır ki, 1999-cu ildə qəbul olunmuş qərar əsasında ərizəçinin yazışmalarına tətbiq olunan nəzarət bu günə qədər davam edir. Məhkəmə hesab edir ki, tətbiq olunan qanun sözügedən sahədə dövlət orqanlarının qiymətləndirmə səlahiyyətinin yerinə yetirilməsi müddəti və xüsusiyyətlərini kifayət qədər aydın şəkildə göstərmədiyindən ərizəçi, demokratik bir cəmiyyətdə hüququn aliliyinə uyğun tələb olunan minimal müdafiə vasitəsindən istifadə etməyib. (bax: Kalojoro Diana İtaliyaya qarşı və Dominikini İtaliyaya qarşı 15 noyabr 1996-cı il tarixli məhkəmə işləri, 1996-V Məcmuəsi, s.1775 və 1779, müvafiq olaraq, 29-333-cü bəndlər, eləcə də Messina İtaliyaya qarşı 25 498/94 sayılı, 81-ci bənd, CEDH 2000-X)

137. Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə belə nəticəyə gəlir ki, ərizəçinin yazışma sirrinə hörmət hüququna müdaxilə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan «qanunla nəzərdə tutulmuş» olmayıb. Bu nəticə adıçəkilən maddənin digər tələblərinə əməl edilib-edilməməsinin müəyyən edilməsini istisna edir.

Beləliklə, ərizəçinin 8-ci maddənin təminat verdiyi yazışma sirrinə hörmət hüququ pozulub.

2. Ailə üzvləri ilə görüşlərin qadağan edilməsi.

138. İlk olaraq məhkəmə xatırladır ki, o, 27 iyun 1997-ci il Konvensiyanın Latviyaya münasibətdə qüvvəyə mindiyi tarixdən əvvəlki dövrü əhatə edən müddətdə ailə üzvləri ilə görüşün qadağan edilməsinə dair şikayətlərə baxmağa (ratione temporis (zamana görə) səlahiyyətli deyil. O yalnız bu tarixdən sonrakı dövrü analiz edəcək. (bax: Kalaşnikov Rusiyaya qarşı, 18 sentyabr 2001-ci il tarixli iş, 47095/99 sayılı, çap edilməyib).

139. Məhkəmə xatırladır ki, müntəzəm surətdə həbsdə saxlama, öz mahiyyəti ilə maraqlı tərəfin şəxsi və ailə həyatının məhdudlaşdırılmasına səbəb olur. Bununla belə, ailə həyatına hörmət prinsipindən irəli gələrək islah orqanının müdiriyyəti və digər səlahiyyətli dövlət orqanlarının məhbusa yaxın ailəsi ilə əlaqə saxlamaqda kömək etməsi vacibdir. (bax: yuxarıda adı çəkilmiş Messina İtaliyaya qarşı 2 sayılı 61-ci bənd) Sözügedən halda tərəflərin qeydlərindən məlum olur ki, ərizəçinin həyat yoldaşı və həddibuluğa çatmamış qızı o, həbsdə olduğu müddətdə, yəni 14 oktyabr 1997-ci il tarixdən əvvəl, daha sonra 25 sentyabr 1998-ci ildən 20 aprel 2000-ci ilə qədər və 5-25 sentyabr 2000-ci ilə qədər onunla görüşə bilməyiblər. Sözügedən halda, məhkəmə hesab

edir ki, ailə üzvləri ilə görüşlərin qadağan edilməsi Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 1-ci bəndi ilə təminat verilən, ailə həyatına hörmət hüququna müdaxilədir.

Buna bənzər müdaxilə, əgər 8-ci maddənin 2-ci bəndi ilə müqayisədə heç olmazsa bir qanuni məqsəd nəzərdə tutursa Konvensiyanı pozmur və «demokratik» cəmiyyətdə olan zəruri hal kimi hesab edilə bilər (шишвувь-удц щкфвфсф 62-63-сь ицтвдцк).

140. Məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin nəzərə çatdırdığı faktların dövründə, müvəqqəti həbsdə saxlanılan şəxsin ailə üzvləri ilə görüşlərini tənzimləyən yeganə mətn, 9 may 2001-ci ildə Ədliyyə Nazirinin yenisi ilə əvəz olunmuş Daxili İşlər Nazirinin 30 aprel 1994-cü il tarixli 113 sayılı qətnaməsi idi. Məhkəmə qeyd edir ki, latış məhkəməsi özünün 19 dekabr 2001-ci il qərarı ilə ayrı-ayrı fərdlərin şəxsi hüquqlarının həyata keçirilməsində hər cür müdaxilədə nazirliyin qətnaməsinin yeganə əsas olması səbəbindən bu kimi müdaxiləni Konstitusiyaya uyğun gəlməyən elan edib, (bax: yuxarıda 53-cü bəndə) öz daimi yurisprudensiyasını nəzərə alaraq (bax: yuxarıda 135-ci bəndə) Məhkəmənin tənqid edilən tədbirin 8-ci maddənin 2-ci bəndi ilə qanunla nəzərdə tutulmuş olub-olmaması məsələsinə çox böyük şübhələri var.

Ancaq buna baxmayaraq, o ayrıca olaraq bu məsələnin üzərində çox durmağı vacib bilmir. Hətta ehtimal etsək ki, mübahisəyə səbəb olmuş müdaxilənin daxili qanunvericilikdə müntəzəm qanuni əsası var, məhkəmə hesab edir ki, hər bir halda, Konvensiyanın 8-ci maddəsi aşağıdakı səbəblərə görə pozulub.

141. Məhkəmə xatırladır ki, beynəlxalq müqavilələrə imza atmış Dövlətlərin, həbsxanada saxlanılan məhbusların ailə üzvləri, vəkili və digər kənar şəxslərlə görüşmək hüququnu nəzərdə tutan 8-ci maddənin məzmununa görə, öhdəliklərinə götürdükləri vəzifə borclarını dəqiqləşdirmək, həbsxanada saxlanmanın ağlabatan və normal tələblərini və milli qanunlara uyğun olaraq məhbusun öz ailəsi ilə əlaqələrini nizama salmaq və qabaqcadan təyin ediləcək görüşün vaxtını və müddətini nəzərə almaq vəzifəsi var. (bax: Boyle və Ruce Birləşmiş Krallığa qarşı 27 aprel 1998-ci il tarixli məhkəmə, 131 sayılı A seriyası, s. 29, 74-cü bənd və Dikme Türkiyəyə qarşı, 20869/92 sayılı, 117-ci bənd, CEDH 2000-VIII). Digər tərəfdən məhkəmə bir məhbus üçün, xüsusilə uzun müddət həbsdə saxlanıldıqdan sonra öz ailəsi ilə şəxsi və emosional əlaqələrini saxlamağın böyük əhəmiyyətini təsdiq edir (bax: yuxarıda adı çəkilmiş Messina İtaliyaya qarşı 2 sayılı 61 bənd). Deməli müvəqqəti həbsdə saxlanılan məhbusun ailə üzvləri ilə görüşlərinə qoyulan məhdudiyətlərə bir sıra - üçüncü şəxsin əleyhinə gizli sövdələşmə təhlükəsi, şahidlərə havadarlıq etməsi, istintaqın düzgün gedişini təmin etməyin vacibliyi – kimi

hallarda haqq qazandırılıla bilər. Bu zaman həmin məhdudiyətlər zəruri ictimai ehtiyaclara və tədqiq edilən qanuni məqsədlərə uyğun olmalıdır.

Səlahiyyətli milli dövlət orqanları belə olduğu təqdirdə, məhbusun hüquqları və istintaqın tələbləri arasında tarazlıq tapmaq üçün lazımi səy göstərməlidirlər (удп шкфвфсф 65 мц 73-сб ицтвдцк). Bundan başqa ailə üzvləri ilə görüşlərə qoyulan qadağaların müddəti və əhəmiyyəti, bu tədbirin proporsionallığını təmin etmək məqsədilə nəzərə alınmalıdır. Hər bir halda görüşlərin tamamilə qadağan edilməsinə yalnız müstəsna hallarda haqq qazandırılıla bilər.

142. Sözügedən halda, məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin həyat yoldaşı və qızına üç ayrı-ayrı dövrdə onunla görüşməyə icazə verilməyib. Bunlardan ən uzun müddətli 25 sentyabr 1998 - ci ildən 20 aprel 2000-ci ilə qədər davam edib, yəni bir il və yeddi ay. Bundan əlavə bu qadağa mütləq xarakterə malik olub. Ərizəçinin həyat yoldaşına onunla görüşməyə bir dəfə icazə verilməsi və onun bu imkandan istifadə etməməsi faktı haqqında Hökumətin əsas fikrinə gəlincə, məhkəmə müəyyən edir ki, bu təsdiq etmə iş materiallarının bir sənədinə istinad edir. İş materiallarından xüsusilə məlum olur ki, nə ərizəçinin işini araşdıran məhkəmə, nə də onun saxlandığı təcridxananın müdiriyyəti bu mövzu ilə əlaqədar heç bir əsas gətirməyib. Bundan başqa məhkəmə təsdiq edir ki, yenidən həbs edilməmişdən əvvəl, 25 sentyabr 1998-ci ildə ərizəçi on bir aydan artıq ev dustağı olduğu müddətdə ailəsi ilə əlaqələrinə məhdudiyət qoyulub. Beləliklə bu müddət ərzində ərizəçinin bu əlaqələrdən hər hansı bir sövdələşmə təşkil etmək və ya işin istintaqı gedişatına əngəl törətmək üçün istifadə etməyə cəhd göstərməsini heç nə sübut etmir. Bu hallarda məhkəmə bu cür məcburi tədbirin tətbiqinin əldə edilə biləcək qanuni məqsədlərə nail olmaq üçün doğrudan da vacib olduğuna inanmır. Belə ki, bu tədbir Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndində deyildiyi kimi «demokratik cəmiyyətdə zəruri» olmayıb.

143. Beləliklə, bu məsələ üzrə 8-ci maddənin pozuntusu baş verib.

VII. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tətbiqi haqqında

144. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir: «Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin razılığa gələn Yüksək tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir ».

A. Gələcəkdə ərizəçinin hüquqlarının mümkün (olan) pozuntularının rəsmən «elan edilməsi» iddiası.

145. Ərizəçi Məhkəmədən xahiş edir ki, Konvensiyanın onun (ərizəçinin) əsaslandığı bütün maddələrinin, (hansına ki münasibətdə onun ərizəsi qəbul edilən elan olunub) pozulmasını təsdiq etsin. Bundan başqa, o, qeyd edir ki, əgər Məhkəmə Riqa ərazi məhkəməsinin qərəzli olduğunu qəbul edərsə bu məhkəmənin verdiyi hər cür qərar qeyri-qanuni olacaq. Həmçinin ərizəçi xatırladır ki, onun appelyasiya müraciətinə hələ baxılmayıb, ancaq buna baxmayaraq appelyasiya icraatı şübhəsiz çox vaxt tələb edəcək ki, bu da onun bu müddətdə azadlığa buraxılma şansını heçə endirir. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi və 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi baxımından «ağlabatan müddət»in tələb olunması davam edəcək. Ehtimal ki, mühakimə müddətində qəbul edilmiş qərarlardan biri ləğv olunsun. Beləliklə bu, işin aşağı instansiya məhkəməsinə qaytarılmasına səbəb olacaq və həbs müddəti sonsuzadək uzanacaq.

Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq ərizəçi Məhkəmədən xahiş edir ki, işin əsasına dair Latış məhkəmələri tərəfdən verilmiş bütün qərarlar ləğv olunmuş elan edilsin və cinayət işinə yenidən baxılması və bu müddətdə onun həbsdə saxlanması müddətinin uzadılması Konvensiyanın 5-ci və 6-cı maddələrinin pozuntusu hesab edilsin. Bu cür deklarasiyanın adət edilmiş olmayan xarakterini etiraf edərək, o təsdiq edir ki, bu Konvensiya tərəfindən onun hüquqlarına hörməti həqiqətən təmin etmək yeganə vasitə ola bilərdi.

146. Hökumət xatırladır ki, 41-ci maddə Məhkəməyə Konvensiyanın pozulmasına son qoymaq üçün görüləcək konkret tədbirləri Dövlətlərə göstərmək səlahiyyətini vermir. Dövlətlərə qərarların yerinə yetirilməsinə nəzarət Nazirlər Kabinetinin səlahiyyətindən irəli gəlir. Hökumətin fikrincə, bu qaydadan imtina Konvensiya sisteminə xas olan yardımçı olmaq prinsipini şübhə altına alardı.

147. Məhkəmə xatırladır ki, pozuntuya səbəb olmuş şəraitin aradan qaldırılması üçün öz daxili hüququndan istifadə edəcək vasitələri seçmək Dövlətin özünə aiddir və Konvensiya razılığa gələn əmr və direktivlər ünvanlamaq üçün Məhkəməyə səlahiyyət verir. (bax: başqaları ilə birlikdə Pelladoah Niderlanda qarşı 22 sentyabr 1994-cü il tarixli qərara, A seryası, s,320-B, səh. 26, 50-ci bənd və Kemli Fransaya qarşı 23 aprel 1996, Məcmuə 1996-II, səh 575, 54-cü bənd və APBP Fransaya qarşı 21 mart 2002-ci il məcmuə 1996-II, cild 38436/97, 41 -ci bənd, çap edilməyib). Beləliklə ərizəçinin bu xahişini qəbul etməyə əsas vardır.

B. Zərər.

148. Ərizəçi təsdiq edir ki, məhkəmə tərəfindən maddi zərər kimi təzminat verilən vacib şərt müəyyən olunan pozuntu ilə ehtimal olunan maddi ziyan arasında səbəbli əlaqənin mövcud olmasıdır və onun işində bu cür əlaqəni sübut etmək çətindir. Buna görə də o, bu mövzuda heç bir xahiş etmir.

149. Əvəzində ərizəçi onun Konvensiya tərəfindən təminat verilən hüquqlarının çoxsaylı pozuntusu faktına məruz qalması nəticəsində ona dəyən mənəvi zərərin təzminatını tələb edir. Onun özü bu məsələni məhkəmənin tam ixtiyarına buraxır. Ancaq buna baxmayaraq, o, Məhkəmədən onun əzab-əziyyətlərini daha da ağırlaşdıran, aşağıda göstərilən bir sıra elementləri nəzərə almağı xahiş edir:

- sərvət itkisi və ailəsi üçün xoşagəlməz iqtisadi nəticələr, o cümlədən təqsirləndirilmədən əvvəl, onun nüfuzlu iş adamı olması;
- hələ həbs edilərkən zəifləmiş, həbsdə olduğu sonrakı illər boyunca əhəmiyyətli dərəcədə korlanmış səhhətinin vəziyyəti;
- ona qarşı ictimai qərəz ab-havasının yaranmasına səbəb olan, Ədliyyə və Baş Nazirlərin bəyyanatlarının əhəmiyyəti və aşkarlığı;
- x-m Şteinertinnu daima ümitsizlik, təmin olunmama və qüssəli vəziyyətdə saxlayan, açıq-aşkar ədavətli münasibəti, xüsusilə ona bu münasibətə son qoymağa imkan verəcək hər hansı təsirli hüquqi yolun olmaması;
- həyat yoldaşı və həddibuluğa çatmamış qızı ilə uzun sürən ayrılıq.

150. Hökumət yuxarıda şərh olunan bütün amilləri təsdiq edir. O, 6-cı maddənin 1-ci bəndi baxımından təqdim edilmiş arqumentini təkrar edir. Bu arqumentə görə prosesin uzadılmasına səbəb ərizəçinin özünün davranışı olub. (yuxarıda 91-93-cü bəndlər). Həmçinin o, latış dövlət tibb orqanlarının nəticələrinə əsaslanaraq həbsdə qaldığı müddətdə ərizəçinin səhhətinin vəziyyətinin korlandığını inkar edir. X-m Şteinerə gəlincə, o, ərizəçiyə qarşı heç bir kin-ədavət əlaməti göstərməyib. Xüsusilə də onun ərizəçini adi xəstəxanaya deyil, həbsxanaya geri qaytarılması haqqında qəti qərarı bu mənada şərh oluna bilməz. Ərizəçinin жцчышннцештшт

ыцжргк щдьфыэтф эялинья, Hökümət xüsusi olaraq nəzərə çatdırır ki, ictimai dövlət orqanları bu sahədə nəticəsiz olublar. İşin bu dərəcədə böyük vüsət alması və yayılması sadəcə olaraq ondan irəli gəlir ki, Latviya sakinlərinin az qala yarısı, ərizəçinin ittiham edildiyi qanun pozuntusunun афсшцдш тцешсцццкштц məruz qalıblar. Nəhayət, ailə üzvləri ilə görüşlərin qadağan edilməsinə gəldikdə, Hökümət öz çıxardığı nəticələrə rəğmən yada salır ki, prokuror ərizəçiyə öz həyat yoldaşı ilə görüşməyə icazə verib, lakin sonuncu ondan istifadə etməyib.

Yuxarıda deyilənlərin işığında Hökümət bu fikirdədir ki, pozuntu hallarının təsdiqi özlüyündə ərizəçinin təsadüfi olaraq məruz qaldığı hər cür mənəvi zərərə kifayət qədər təzminatı təşkil edərdi.

151. Məhkəmə hesab edir, hökümət ilə qərarla işin bütün hallarını nəzərə alaraq cari qərarla ifadə olunan pozuntunun təsdiqi ərizəçinin məruz qaldığı hər cür mənəvi zərər üçün kifayət qədər ədalətli razılığı təmin edir.

C. xərclər və məsrəflər.

152. Ərizəçi məhkəmə qarşısında işin hazırlanması və təqdim edilməsi üçün göstərilən məsrəflərin ödənilməsini xahiş edir. Bu əsasla o, müvəkkili cənab S.Grosza qonarar kimi 36310 livr sterlinq (ецыштцт 56600 фмкш) və ərizəçinin Riqada fəaliyyət göstərən latış vəkillərinin xidmətlərini ödəmək üçün 1500 latış latı tələb edir. Xüsusilə də cənab Groszun qonararına uyğun gələn yekun cəm hər biri aşağıdakı kimi göstərilən çoxsayda faktorlara istinad edir.

a) nəzərə alaraq ki, bir saati 250 livrdir, 22 saatlıq iş 5500 livr sterlinqə uyğundur.

b) bir saatının 250 livr olduğunu nəzərə alaraq, 5500 livr sterlinqə uyğun olan 22 saatlıq iş (ərizənin hazırlanması;)

v) 22 saatlıq iş üçün 5545, 53 livr (ərizəçinin hesabatı üçün)

c) 25 saatlıq iş üçün 6250 livr (məhkəmə dəftərxanası və ərizəçinin Riqadakı vəkillərinin biri ilə yazışmalar, işə müvafiq telefon danışıqları, mətbuat rəsmi məlumatını bəzi təşkilatların nəzərinə çatdırmaq üçün hazırlanması, «digər ərizəçilər» müvafiq məsləhətlər;

d) 52 saatlıq iş üçün 10000 livr (Hökumətə cavab olaraq qeydlərin hazırlanması, bu qeydlərə əlavə etmək üçün sənədlərin hazırlanması, digər ölkələrlə yazışmalar, və s.)

e) 12 saatdan artıq iş üçün 3100 livr (mühakimənin vəziyyəti haqqında Məhkəmə dəftərxanası ilə əlaqələr, müvəqqəti tədbirlər və onların tətbiq olunması haqqında Məhkəmə qərarının analizi);

7) 32 saatlıq iş üçün 5960 livr (Konvensiyanın 41-ci maddəsinə müvafiq yurisprudensiyanın tədqiqatı və ədalətli təmin edilmə haqqında vəsatətin təqdimatı);

153. Hökumət bu məsələdə Məhkəmənin müdrikliyinə arxalanır.

154. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 41-ci maddəsinə əsasən yalnız o məsrəflər ödəniləcək ki, onların həqiqətən də sərf olunduğu sübut olunub və məbləğ ağlabatandır (bax: Nikolova Bolqariyaya qarşı və Lecius Litvaya qarşı yuxarıda adı çəkilmiş məhkəmə işlərinin qərarlarına, müvafiq olaraq 79 və 112-ci bəndlər). Bundan əlavə, reqlamentin 60-cı maddəsinin 2-ci bəndi nəzərdə tutur ki, Konvensiyanın 41-ci maddəsi əsasında təqdim edilmiş hər cür iddia şifrələnməli, sütunlara bölünməli və lazımi sübutlarla müşayət olunmalıdır. Əks təqdirdə Məhkəmə xahişi qismən və ya tamam rədd edə bilər. (bax: Zubani İtaliyaya qarşı [GC] [ədalətli təmin edilmə], s.14025/88, 23-cü bənd, 16 iyun 1999-cu il). Sözügedən halda məhkəmə təsdiq edir ki, c-b Grosz tərəfindən tərtib edilmiş altı bölümün hər biri çoxsaylı yuridik xidmətlərinin ümumi cəmini bir dəfəyə göstərir. Ancaq bununla belə fərdi qaydada götürülmüş hər bir xidmət üçün qiymət dəqiqləşdirilməyib. Xüsusilə də bu fakturalarda göstərilən bəzi məsrəflərin obyektiv lazımlığına gəlincə Məhkəmə əslində yaxşı anlaya bilmir ki, mətbuat üçün bəyyanatın hazırlanması, «digər ərizəçilər» müvafiq məsləhətlərin və «dünyanın digər bölgələrində olan maraqlı tərəflərlə» yazışmaların Strasburqdakı prosedura ilə nə kimi birbaşa əlaqəsi ola bilər. Nəhayət ödənilməsi üçün məsrəf və xərclərin ağlabatan məbləğdə olması lazımdır. Beləliklə ərizəçi tərəfindən tələb olunan məbləğ - nəgd pula 59200 avro-hər bir halda həddən artıqdır. Digər tərəfdən məhkəmə təsdiq etmir ki, ərizəçi tərəfindən irəli sürülən şikayətlərin çoxsaylı olması işin mürəkkəb olmasına dəlalət edir və bu da ərizənin hazırlanmasına sərf olunan xərclərdə nəticəsiz qalıb. Məhkəmə sözügedən halda Məhkəmənin təcrübəsini nəzərə alaraq və ədalətli qərar çıxararaq ərizəçiyə bütün xərcləri toplayaraq 15000 avro məbləğində kompensasiya təyin edir. Bu məbləğ ödəniş tarixində qüvvədə olan uyğun faizlə məzənnə üzrə latviya latına çevrilməli və əlavə dəyər vergisi üzrə verilməlidir. (bax: A. birləşmiş Krallığa qarşı iş üzrə 23 sentyabr 1998-ci il qərarına, məcmuə 1998-VI. səh. 2702, 37-ci bənd.)

D. İcranın gecikləndirilməsinə görə faiz

155. Məhkəmə hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan illik faiz dərəcəsi üstəgəl üç faiz miqdarında müəyyən edilib.

Bu əsaslara görə, Məhkəmə

1. Qərara aldı ki, bir səsə qarşı altı səslə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi pozulub;
2. Yekdilliklə qərara aldı ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi pozulub.;
3. Bir səsə qarşı altı səslə qərara aldı ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə müvafiq ağlabatan müddətdə ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ pozulub;
4. Йёкдилликля гярара алды ки, шжшт йфггггдф ььцннцт увшдьшж йцкцяышыя ьцрлцьц ецкцаштвцт фкфжвэкэдьфыэ рьйгйг - ььмфашй Лцтмутьшнфтэт 6-сэ ьфввцыштшт 1-сш ицтвш зцягдги мц ьбяъ пувцт ьцрлцьцтшт ььыецйшд шдги-шдьфьфыэ рфйвф фнкэсф шдфкфй йцкфк юэчфкьфй ецдци увшшдьшк.
5. Yekdilliklə qərara aldı ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi pozulub;
6. Bir səsə qarşı altı səslə qərara aldı ki, ailə həyatına və yazışma sirlirinə hörmət hüququna müvafiq Konvensiyanın 8-ci maddəsi pozulub;
7. Yekdilliklə qərara aldı ki,
  - a) bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndi əsasında qüvvəyə mindiyi tarixdən sonra üç ay ərzində cavabdeh dövlət, məsrəf və xərclər üçün 15000(on beş min) avro
  - b) yuxarıda qeyd olunan üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəliyini tam icrasına qədər Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddlinə bərabər olan illik adi faiz dərəcəsi üstəgəl üç faiz həmin məbləğlərin üzərinə əlavə edilməlidir.
8. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini rədd etdi.

Fransız dilində icra edilib və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci maddəsinin qaydasının 2 və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq məhkəmənin qərarı barədə yazılı bildiriş 28 noyabr 2002-ci ildə göndərilib.

Sözen Nilsen Krustos Rozakes

Katib Sədr

Konvensiyanın 45-ci maddəsinin 2-ci bəndinə və məhkəmə reqlamentinin 74-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, bu qərara cənab Marüstün qərarla üst-üstə düşən rəyi əlavə olunur.

C-b hakim Marüstün qismən xüsusi rəyi

Mən çoxluğun ifadə etdiyi bəzi rəylərlə razılaşa bilmədiyimə görə təəssüf edirəm.

Mənim 1-ci problemim daxili hüquqi vasitələrin tükənməməsi məsələsidir. İş hələ də daxili hüquqda öz nəticəsinə çatmayıb. Birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən verilmiş qərar əslində təkzib edilmiş və həm faktlar, həm də hüquq məsələlərində qərar çıxarmaq ixtiyarı verilmiş Ali Məhkəmə qarşısında öz həllini tapmamış qalır. Elan edildiyi vaxtdan kassasiya məhkəməsi başlanıla bilərdi. Buna görə mən hesab edirəm ki, bu mərhələdə işə aid qərar çıxarmaq vaxtsızdır. Hətta əgər Hökumət daxili vasitələrin tükənməməsi məsələsini qaldırmayıbsa belə, Məhkəmə həmişə açıqcasına, problemləri həll etməyi əvvəlcə daxili dövlət orqanlarına imkan vermək və yardımçı olmaq prinsipinə hörmət siyasətini yürüdü. Cari halda daxili məhkəmələrin elan edilmiş ziyanın bir hissəsini və ya hamısını bərpa etməsi mümkündür.. Daxili məhkəmənin qızgın vaxtında qərar çıxarmaq faktı Avropa Məhkəməsini daxili məhkəmələrlə üzbəüz delikat vəziyyətdə qalmaq təhlükəsi altına qoya bilər. Buna həmçinin həm məhkəməyə müdaxilə, həm də xarici təzyiq kimi baxıla bilər. Əgər məhkəmə şübhəsiz istəməmişdir daxili proseduraya qarışsın, onun münasibəti bu cür şərhlə təbə olur.

İkinci, məhkəmə prosesinin davamiyyəti və müvəqqəti həbsxanada saxlanma müddətinə gəlinə, adi kriteriyaları bütün fəvqaladəliyi ilə bu işə tətbiq etmək mənim üçün çətinidir. Bu səbəbdən mən 5-ci maddənin 3-cü bəndi və 6-cı maddənin 1-ci bəndinin pozulması ələhinə səs verirəm.

Ərizəçi ilə birgə ittiham edilən, bankla bağlı daha iki şəxsin qaçması, daxili dövlət orqanlarına mühakimənin marağından irəli gələrək ərizəçinin təcrid etmək və həbsdə saxlamaqdan başqa seçim qalmamışdı. Hər kəs başa düşə və qəbul edə bilər ki, 350-dən çox şahidi 60 cildə çox dosyesi və hədsiz sayda sənədləri ilə bank iflasına aid bir işin istintaq araşdırması üçün vaxt lazımdır. Beləliklə ilkin istintaq, necə ki, müvafiq daxili hüquq bunu tələb edirdi, on səkkiz ay müddətində bağlanıb. Mənim fikrimcə fəvqəladə vəziyyətlər digərilərindən fərqli bir şəkildə təhlil edilməlidirlər, əgər böyük bir ictimaiyyəti əhatə edən bu işin ölçüsünü və mürəkkəbliyini nəzərə alsaq, hesab edərim ki, səlahiyyətli latış dövlət orqanları öz vəzifə borclarını kifayət qədər səylə yerinə yetiriblər. Eyni fikirləri məhkəmə proseduru haqqında da söyləməyə dəyər. Birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən əsl fəaliyyətsizlik mərhələlərini tapmaq çətindir. 206 məhkəmə iclası olub, ərizəçi 6 dəfə məhkəmədən əlavə istintaq üçün işi geri qaytarmağı xahiş edib, bütünlükdə istər məhkəməyə, istərsə də prokurora etiraz məsələsi doqquz dəfə qaldırılıb. Şahidlərin yenidən dindirilməsi məhkəmə iclaslarının təxirə salınması, məzuniyyətə çıxma haqqında xahişlər olub. Bütün bu proseslər vaxt aparır. Ərizəçinin səhhətinin vəziyyətinə gəldikdə də həmçinin dövlət orqanları kifayət qədər say göstərdiklərini sübut ediblər və məhkəmə prosesləri **maraydgtg** müalicə olmağına imkan vermək məqsədilə mühakiməni təxirə salıb. Bu cəhətdən mən Wemhoff Almaniyaya qarşı işində məhkəmənin verdiyi rəylə şərikəm. Bu rəyə görə bu cür müstəsna hallarda Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin və 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozulması nəticəsini çıxarmaq olmaz.

Nəhayət, mən çoxluğun qənaəti ilə 8-ci maddənin pozulması rəyini də qəbul etmirəm. Şübhəsiz müdaxilə olub. Lakin bu müdaxilə qanunla nəzərdə tutulan idi. Çünki onun CPM-in 176-cı maddəsində göstərilən dəqiq və aydın qanuni əsası olub. Bundan başqa o, yuxarıda qeyd etdiyim kimi aydın bir şəkildə qanuni bir məqsədi əldə etməyə çalışıb - cinayət pozuntularının qarşısının alınmasından və qanuni müdafiə olunmasından irəli gələn təşəbbüs, ərizəçi və onunla birgə ittiham olunanlar arasında bütün ünsiyyət əlaqələrinin qadağan edilməsi. Bundan başqa işin hallarını nəzərə alaraq demokratik bir cəmiyyətdə məhkəmə araşdırmasının normal inkişafı və başqalarının, xüsusilə də bankın iflası **гцифетвфт** müflis olmuş qurbanların, qanuni maraq və hüquqlarının müdafiəsini nəzərdə tutan bu tədbir zəruri idi. Məhkəməyə müzakirəyə vermiş arqumentlərin işığında mən hesab edirəm ki, ərizəçinin Konvensiyanın 8-ci maddəsinin birinci bəndində nəzərdə tutulan yazışma sirtinə hörmət hüququna vurulan ziyana həmin maddənin 2-ci bəndi ilə müqayisə etdikdə haqq qazandırılı bilər və beləliklə, bu maddənin pozuntusu baş verməyib.